VAUGHN ROSTE

GHIDUL XENO® FOBULUI

Xenofobie:
s.f. (<fr: *xénophobie)* frica irațională de străini, probabil justificată, întotdeauna de înțeles.

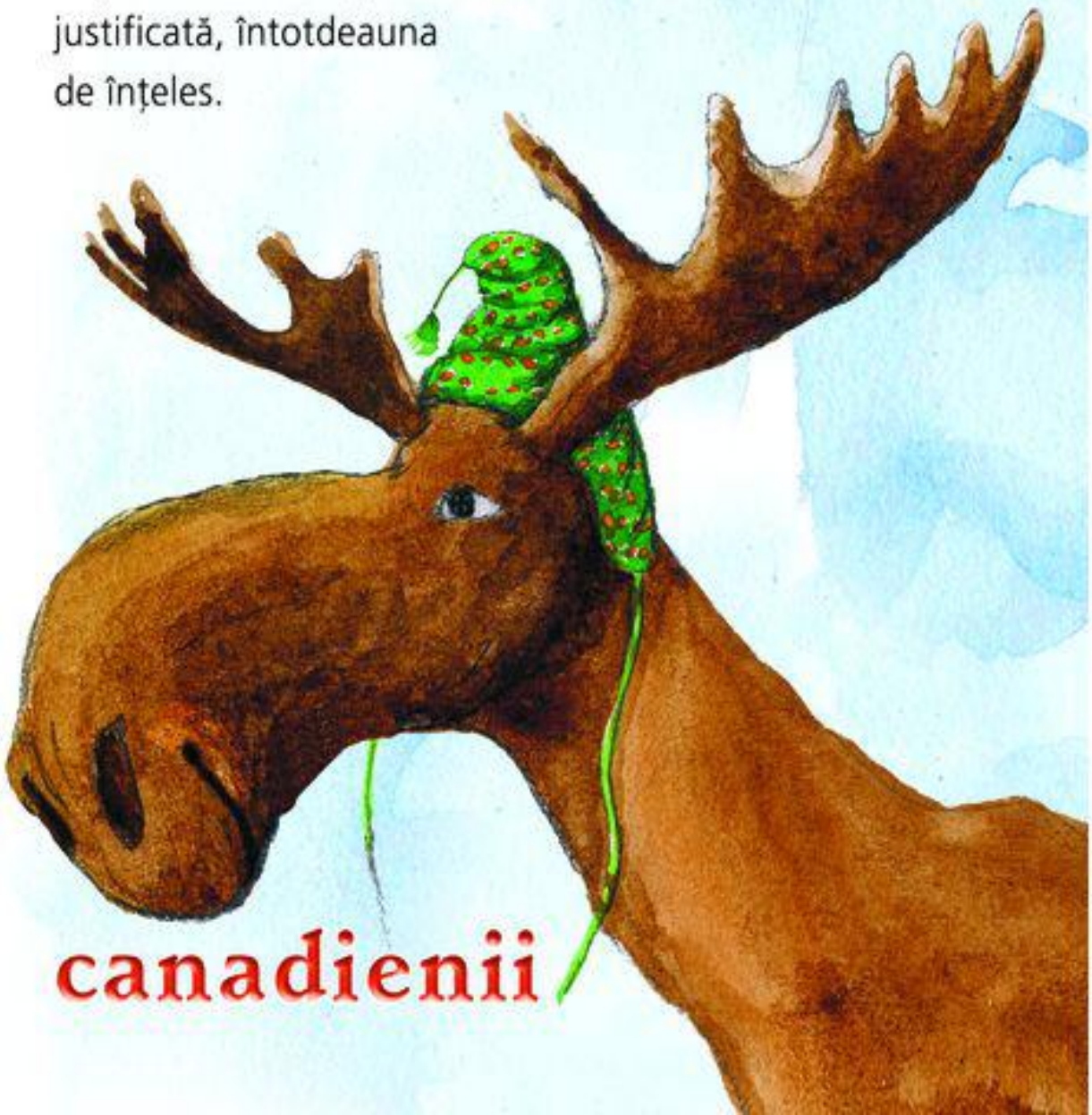

canadienii

NEMIRA
plăcerea lecturii

Vaughn Roste
Ghidul Xenofobului - Canadienii

Vaughn Roste
The Xenophobe's Guide to The Canadians
© Copyright Oval Projects, 2002

© Nemira, 2010

Traducere din limba engleză Adriana Bădescu

Coperta colecţiei: Dana MOROIU, Corneliu ALEXANDRESCU
Ilustraţia copertei: Irina DOBRESCU

Redactor: Nicoleta Ghement
Tehnoredactor: Stelian Bigan

„Ghidul Xenofobului" este o marcă înregistrată.
Toate drepturile rezervate.

Orice reproducere, totală sau parţială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă şi se pedepseşte conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-579-046-9

Lectura digitală protejează mediul

Versiune electronică realizată de Elefant.ro

***

Cuprins

- Naționalism și identitate
- Caracter
- Maniere și etichetă
- Obsesii
- Atitudini și valori
- Viață de familie
- Destindere și distracții
- Mâncare
- Sisteme
- Educație
- Cultură (sau lipsa ei)
- Obiceiuri și tradiții
- Guvernare
- Sârguință și afaceri
- Lege și ordine
- Limbă

Născut în Alberta, într-o familie de pastori, Vaughn Roste şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în aşa-numita Centură Canadiană a Bibliei. Cu toate acestea, cine ştie cum, a reuşit să devină un om normal, plin de cusururi.

În cei aproape zece ani în care a plantat în fiecare vară copaci şi a locuit în cort, a cunoscut cât se poate de bine cele mai sălbatice regiuni ale peisajului canadian, reuşind totodată să-şi finanţeze studiile soldate cu trei diplome (una în teologie şi două în muzică). Călătoriile sale, adesea în cadrul unor programe sponsorizate de guvern sau de Biserică, l-au purtat prin Statele Unite, Europa, Togo, Israel, Columbia şi El Salvador – tărâmuri pe care le-a străbătut afişând cu mândrie frunza de arţar.

Vaughn Roste susţine că actuala sa slujbă de profesor de muzică la un colegiu din Georgia, SUA, este parte integrantă dintr-un neabătut plan patriotic de a pleca din ţară ori de câte ori i se iveşte ocazia. Deşi pretinde că scopul urmărit este acela de a promova Canada în lume, în realitate se sustrage de la îndatoriri cum ar fi permanenta deszăpezire a trotuarului.

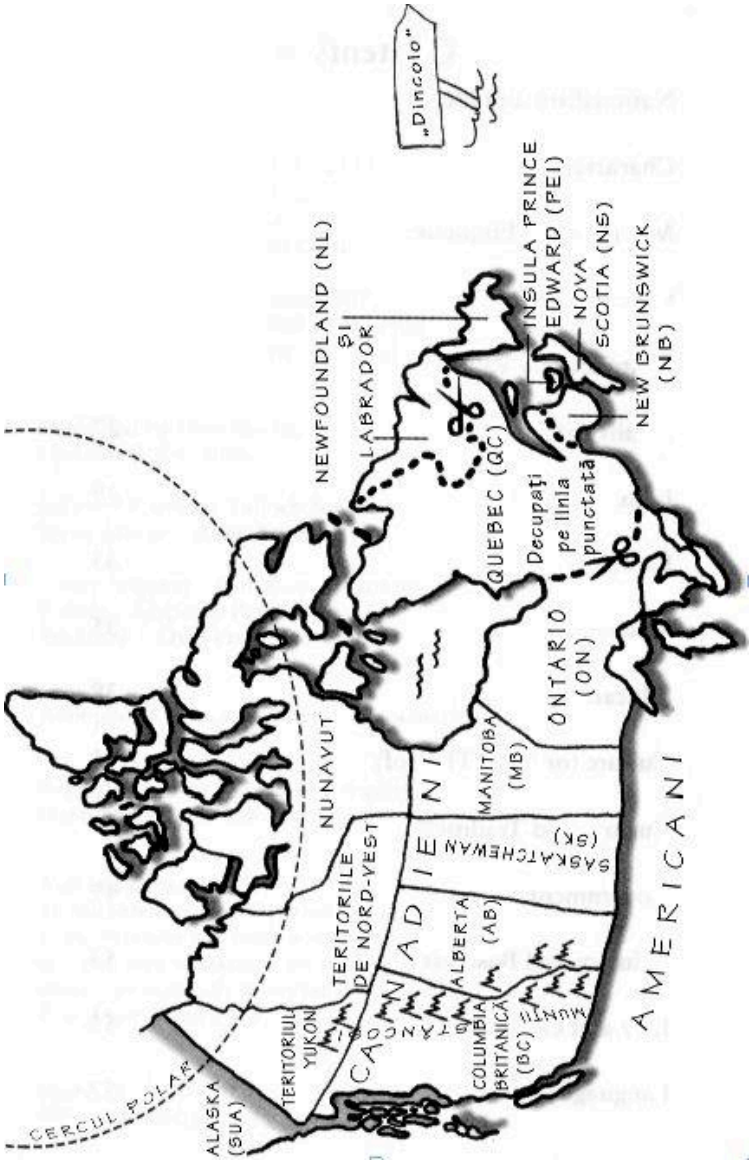

Există câte nouă americani la fiecare canadian, iar populaţia Canadei, de 33 de milioane de locuitori, este mai mică decât cea a statului California (34 milioane) şi aproape jumătate cât cea a Marii Britanii (62 milioane).

Canada este puţin mai mare decât Statele Unite ale Americii şi mai întinsă decât China, dar ar putea încăpea în Rusia o dată şi jumătate.

Naţionalism şi identitate

Un cititor prevenit – un xenofob convertit

Canadienii sunt oameni ciudaţi; ţara lor uriaşă şi heteroclită fiind creaţia voluntarilor din cele mai diverse naţiuni, nici unul dintre ei nu e prea sigur ce anume reprezintă ea.

Se spune că Jacques Cartier, unul dintre primii exploratori europeni ai acelor meleaguri, i-a întrebat pe băştinaşi cum se numeşte regiunea respectivă. Ei au răspuns „Kanata", iar numele a fost ulterior aplicat jumătăţii nordice a continentului nord-american. Abia mai târziu s-a descoperit că termenul însemna de fapt „mic sat de pescari".

Canada este cea de-a doua ţară din lume ca mărime (după Rusia). Majoritatea celorlalte state ar încăpea de câteva ori într-o singură provincie canadiană. Cea mai mare insulă a sa, Baffin, este de aproximativ două ori mai mare decât Marea Britanie (şi totuşi are numai douăzeci şi opt de aşezări); există parcuri naţionale mai vaste decât Elveţia; unele dintre lacurile canadiene sunt mai întinse decât multe mări – în zilele cu vânt, pe Lacul Superior s-ar putea face surfing (deşi cel mai probabil loc în care canadienii ar putea fi găsiţi la surfing este internetul).

Mărginită de nu mai puţin de trei oceane, Canada este ţara cu cel mai lung litoral din lume. Aruncaţi o privire spre insulele din nord şi veţi înţelege de ce. Linia ţărmului la Pacific nu este foarte întinsă, deoarece americanii au făcut ce au făcut şi au cumpărat Alaska de la ruşi şi astfel s-au întins mai mult decât le-ar fi fost plapuma cuvenită. Dar nu-i nimic. Canadienii nu sunt oameni ranchiunoşi şi, în orice caz, odată ce petrolierul *Exxon Valdez* a trecut pe acolo, Alaska s-a dovedit a nu fi chiar un avantaj din toate punctele de vedere.

Canada este o ţară într-o cimilitură, un veritabil oximoron. E un teritoriu sălbatic cu oameni blânzi, o întindere uriaşă, dar slab populată, o oază a naturii în avangarda tehnologiei, o cultură definită prin însăşi lipsa culturii. Unul dintre poeţii ei remarca înţelept că „suntem bântuiţi doar de inexistenţa fantomelor noastre".

Cum se văd ei pe ei

A vorbi despre identitatea canadienilor înseamnă a bâjbâi, fiindcă nu există una clar stabilită. De fapt, canadienii nu au deocamdată o identitate şi o caută cu disperare. Cele mai bine vândute cărţi cu subiect politic în Canada sunt adesea comentarii ce mustesc de frustrare, cu titluri precum *Canada pe scena lumii: Ascultă oare cineva?* sau *Viitorul Canadei: Naţionalismul chiar contează?*

Mult timp şi substanţiale fonduri guvernamentale au fost cheltuite în analiza publică a chestiunii naţionalismului. Şi există un singur aspect asupra căruia toţi par să fie de acord: canadienii NU sunt americani. Orice altă declaraţie despre ei păleşte în faţa acesteia.

Faptul că NU sunt altceva este principiul director pe care se bazează întreaga societate canadiană. (Canadienii de origine franceză au mai puţine probleme cu a NU fi americani, dar sunt la fel de obsedaţi de protejarea propriei lor identităţi şi de străduinţa de a NU fi canadieni anglofoni, ceea ce înseamnă că principiul rămâne acelaşi.) În consecinţă, oricare ar fi lucrurile pe care le fac americanii, canadienii se simt obligaţi să NU le facă, deşi, în secret, poate că-i invidiază fiindcă ei le fac.

Cum americanii au instituit, pare-se, un monopol pe patriotism (pe continentul nord-american, cel puţin), cu toate că sunt din fire profund patrioţi, canadienii simt că devin în mod neplăcut americani dacă încep să dea semne că ar fi animaţi de un asemenea sentiment.

Cum văd ei lumea

Părerea pe care o au canadienii despre alte naţiuni derivă din traiul într-o ţară atât de vastă. Locuitorii din regiunile vestice simt să sunt prea puţin afectaţi de ceea ce se întâmplă la trei mii de kilometri distanţă, şi totuşi între graniţele ţării lor. De aceea, nu este deloc surprinzător că, pentru ei, tot ce se petrece în străinătate are un aer de „dincolo”. Europenii sunt trataţi cu deferenţă, dar fac parte în mod categoric din Lumea Veche. Evenimentele de „dincolo” au un efect aproape inexistent asupra vieţii zilnice de „aici”. Şi de fapt, dacă nu vii din America, Rusia, China, Australia, India sau Brazilia, nu poţi fi sigur că locuitorii Canadei au auzit de ţara ta – decât cei care îşi au originile acolo, dar nici chiar ei întotdeauna. În general canadienii sunt tari la geografie, dar numai atunci când vorbesc despre ţări mai mari decât o cutie de pantofi.

Cum îi văd alţii pe ei

Nici măcar acest nivel elementar de cunoştinţe geografice nu este atins de reprezentanţii celorlalte naţiuni atunci când vine vorba despre Canada. Când călătoresc departe de meleagurile natale, canadienii sunt sfătuiţi să spună că vin din Toronto, Montreal sau Vancouver, indiferent care este adevărul. Nimeni n-a auzit vreodată de alte localităţi şi nu veţi ajunge nicăieri dacă veţi încerca să lămuriţi problema precizând ce oraşe sunt prin apropiere: în Canada, nici o aşezare nu e aproape de alta.

Pentru americani, canadienii nu sunt deloc deosebiţi de ei înşişi. Dacă percep cumva vreo diferenţă între ei şi vecinii de la nord, aceasta este în esenţă de natură meteorologică: fronturile reci vin întotdeauna „din Canada”. Dacă-i întrebi pe americani, canadienii nu sunt decât nişte americani care locuiesc într-o regiune mai friguroasă a continentului, undeva „acolo sus”, cam pe unde e Alaska. Despre Al Capone se spune că ar fi zis: „Canada? N-am habar nici măcar pe ce stradă e!” Toţi americanii au auzit de „Canada”, însă probabil că au lipsit la lecţia în care se preciza că este de fapt o altă ţară.

La un moment dat, în Statele Unite a fost efectuat un sondaj pentru a se vedea ce cunoştinţe au americanii despre Canada. Aflând rezultatele, canadienii n-au ştiut dacă e cazul să râdă sau să plângă. Mulţi dintre vecinii lor de la sud erau convinşi că forma Canadei este una mai mult sau mai puţin circulară, că locuitorii ei trăiesc în igluuri şi că se duc la serviciu tot anul cu sănii trase de câini. Din motive inexplicabile, americanii par a nutri o persistentă impresie că toţi canadienii vin pe lume având o cunoaştere instinctivă a modului în care se jupoaie un urs. Recunosc însă că ştiu bine să joace hochei şi că se pricep să fabrice o bere mai bună.

Stereotipurile europenilor cu privire la Canada sunt mult mai flatante, dar nu şi mai aproape de realitate. Englezii le atribuie cu condescendenţă o atitudine de „băieţi de-ai noştri”, urându-le bun venit acasă atunci când vreunul dintre ei aterizează în Insulele Britanice venind de la fortul lui izolat, din îndepărtatele colonii. Englezii îi plac aşa cum alţii îşi agreează verii de gradul al treilea: sunt înnebuniţi după ei, cu condiţia să nu vină în vizită prea des.

Francezii, care aparent mai scrâşnesc încă din dinţi după pierderea coloniei lor în războiul din ’69 (mai precis 1769), sunt extrem de prietenoşi cu fraţii lor francofoni şi dovedesc o receptivitate îngheţată faţă de opresorii anglofoni – dacă nu

cumva aceştia catadicsesc să se mai civilizeze puţin şi să înveţe franceza.

Restul lumii îi consideră pe canadieni creaturi vânjoase, nedomesticite, care îmblânzesc un ţinut îngheţat şi împing eroic mai departe graniţele lumii cunoscute. Iar pentru asta, îi tratează ca pe nişte îndrăgite animale de companie şi consideră în general că merită simpatia tuturor.

Relaţii speciale

Canadienii au o relaţie specială cu britanicii şi cu francezii – cele două naţiuni fondatoare care le-au descoperit continentul şi i-au colonizat ţărmurile, cam la douăzeci de mii de ani după ce triburile indigene au făcut exact acelaşi lucru.

Fireşte, cea mai aparte relaţie a canadienilor este cea cu americanii – una prin excelenţă de tip dragoste–ură. Deşi nu le place să recunoască acest lucru, canadienii admiră dezinvoltura vecinilor de la sud. Mulţi au origini americane sau sunt căsătoriţi cu cetăţeni americani. Alţii au locuit şi au muncit ani îndelungaţi în Statele Unite, ceea ce a suscitat temerea că are loc o migraţie a creierelor. Interesant este faptul că aproape 90% din canadieni locuiesc pe o rază de trei sute de kilometri de graniţa americană. Dacă nu pot trăi ca ei, măcar să trăiască aproape de ei. Când vor primi ordinul de invadare a Statelor Unite, în nici trei ore, douăzeci şi şapte de milioane de canadieni vor fi trecut deja frontiera.

Încercările zadarnice de a îmblânzi clima aspră a ţinuturilor nordice ar putea constitui unul dintre motivele pentru care atât de mulţi canadieni se înghesuie lângă graniţa cu Unchiul Sam, dar o privire spre societatea americană este suficientă pentru a înţelege de ce aşa de puţini aleg până la urmă s-o traverseze. Exceptându-i pe cei care se duc să viziteze sau pentru cumpărături. Zilnic. Şi să încheie afaceri – o necesitate economică. Statele Unite asigură două treimi din importurile canadiene şi înghit 80% din exporturile vecinilor de la nord.

Este stresant să fii atât de aproape de unica superputere a lumii. Un prim-ministru canadian compara această situaţie cu aceea de a te culca în pat cu un elefant: poţi să dormi, dar numai dacă ţii un ochi deschis. Este deci de înţeles de ce canadienii nutresc spaime persistente şi paranoice că vor fi asimilaţi – cultural sau chiar mai rău – de Statele Unite. Un al cincizeci şi unulea stat cu adevărat MARE.

Canada şi Statele Unite împart cea mai lungă graniţă nepăzită (în sens militar) la nivel mondial. Până la recentele accese paranoice de securitate ale vecinilor americani, micul trafic de frontieră se desfăşura în mare parte nesupravegheat. Din punct de vedere cultural însă, graniţa este păzită cu ferocitate. Niagara Falls (provincia Ontario) şi Niagara Falls (statul New York) sunt ele oraşe învecinate, dar aparţin unor naţiuni diferite. (Celebrul obiectiv turistic natural este comun ambelor ţări, dar magnifica Horseshoe Falls aparţine în întregime canadienilor, aşa că ei s-au ales cu jumătatea cea mai bună.)

Faptul că trăiesc „uşă-n uşă” cu americanii le-a generat canadienilor un anume complex de inferioritate. E dificil să demonstrezi că eşti cel mai tare din pereche dacă, în goana lui după atenţie, partenerul tău se afişează tot timpul în lumina reflectoarelor, îşi asumă toate meritele şi pe urmă se scaldă numai el în glorie. Canadienii au avut dintotdeauna o relaţie inconfortabilă cu vecinul de la sud, dacă stăm să ne gândim. Le-ar plăcea să primească şi ei mai multă atenţie, chiar dacă n-ar fi priviţi de fiecare dată în cea mai bună lumină. Aşa se face că au fost mai degrabă entuziasmaţi de rolul lor principal în episodul „Daţi vina pe Canada” din serialul de animaţie *South Park* şi nu s-au arătat deloc deranjaţi de modul ridicol în care au fost înfăţişaţi. S-au simţit bine ştiind că măcar au fost remarcaţi.

Cum se văd ei pe ei

Ţinând seama de preţurile astronomice ale curselor aeriene interne (costă mai puţin să zbori de la Toronto la Praga decât la Vancouver), canadienii nu se văd prea des unii cu alţii. Mulţi, în special cei din vechea generaţie, n-au depăşit niciodată graniţele provinciei în care s-au născut. Abia în ultimele decenii a mai crescut mobilitatea populaţiei canadiene.

Acest fapt a generat o problemă spinoasă de regionalism. Canada „Centrală", adică Ontario şi Quebec, este cea mai dens populată şi deci primeşte cele mai multe mandate la alegerile federale. „Vestul", definit ca tot ce se află la apus de Ontario (când, de fapt, din punct de vedere geografic, Manitoba este o provincie centrală), strigă „fault" cu orice prilej şi se plânge tot timpul că e subreprezentat şi persecutat. Provinciile răsăritene de la Atlantic s-ar plânge şi ele, dacă restul canadienilor le-ar acorda vreo atenţie.

Aceste divizări geografice sunt departe de a le oglindi pe cele lingvistice şi culturale. Quebecul nu deţine monopolul asupra canadienilor vorbitori de franceză, dar s-a erijat oricum în purtătorul lor de cuvânt. Membrii Celei Dintâi Naţiuni (numai cei care nu dau nici doi bani pe corectitudinea politică ar îndrăzi să-i mai numească piei roşii) se luptă pentru dreptul la autoguvernare în cadrul confederaţiei canadiene, dar pentru cei mai mulţi dintre ei acesta rămâne încă un vis îndepărtat. Este însă un vis în mare parte împlinit pentru inuiţii din Canada (cărora nu li se mai spune eschimoşi). Odată cu înfiinţarea Teritoriului Nunavut în 1999, inuiţilor le-au fost satisfăcute solicitări teritoriale fără precedent în Canada: douăzeci şi şase de mii cinci sute de persoane au primit prerogative de autoguvernare pe o suprafaţă de circa patru ori mai mare decât Franţa. Canadienii de pretutindeni au fost, în general, mulţumiţi cu această decizie. Pământul a fost înapoiat locuitorilor săi iniţiali, iar procesul a fost lipsit de dificultăţi. Restul populaţiei pare chiar a depune eforturi pentru a evita regiunea respectivă şi se arată de-a dreptul uimită că există oameni dispuşi să trăiască acolo, în Nordul Îndepărtat.

Geografia în sine este primul dintre formidabilele obstacole care îi împiedică pe locuitorii Canadei să se vadă între ei: durează mai bine de o sută de ore să traversezi ţara de la un capăt la celălalt cu autobuzul. De aceea, guvernul s-a văzut nevoit să inventeze diverse modalităţi pentru ca tinerii canadieni să-şi poată cunoaşte patria. Unul dintre programe, Katimavik, le permite adolescenţilor dornici să petreacă un an

în trei regiuni cu reprezentare demografică diferită ale Canadei. Astfel de programe fac posibil ca Jason Oglukark din Whitehorse, Yukon, să se poată afla la un moment dat în aceeaşi încăpere cu Jessica Petersen din Bawlf (AB), Angela Chang din Agassiz (BC), Shane Hugotrimsky din Mozart (MB), Patrick McCormick din Moncton (NB), David Two Horses din Kenora (ON) sau Marie-Claude Bourgeau din Rimouski (QC), şi poate chiar să se împrietenească între ei. Iată ce a avut de spus Will Ferguson, care a participat la o astfel de acţiune: „Este un program pur canadian: dureros de bine intenţionat, hotărât optimist, vag socialist, foarte idealist şi finanţat din fonduri publice. Frăţie naţională prin mandat birocratic."

Regionalismul duce la izolaţionism, astfel că, atunci când locuitori din altă regiune a ţării vin şi bat potecile din bucata ta de pădure, poţi să-i consideri bine-veniţi sau nu, în funcţie de ideile preconcepute pe care ţi le-ai format despre ei din presă ori din experienţele pe care le-a trăit tuşica Josephine când a fost la ei, prin '58.

Locuitorii din Newfoundland (alintaţi cu o anume doză de afecţiune „newfies") au norocul să fie ţinta unei atenţii deosebite. Din cauza accentului lor şi a faptului că restul Canadei îi bănuieşte în secret că ar încheia căsătorii între rude, ei sunt calul de bătaie al unor glume nemiloase. Ce părere aveţi despre un tataie care, povestind despre balenele beluga pe care le-a văzut el în largul coastei, exclamă: „Mii şi mii erau, ba poate chiar sute!"

Newfoundland este cea mai nouă provincie a Canadei şi special pentru ea a fost instituită o zonă orară aparte. Teritoriul Canadei acoperă şase zone orare, iar între Newfoundland şi cele două zone învecinate există o jumătate de oră diferenţă. Astfel, pare că „newfies" sunt mereu în urma celorlalţi cu treizeci de minute şi aleargă tot timpul să ţină pasul. Emisiunile de televiziune difuzate la nivel naţional trebuie să ţină seama de această zonă orară specială: „Ştirile de seară, la ora şapte, şapte şi treizeci pentru Newfoundland…" Implicaţia e simplă: când lumea se va sfârşi, locuitorii din Newfoundland vor fi ultimii care vor afla.

Divorţ la scară globală

Canada este celebră pentru provincia sa răzvrătită, Quebec, care întâmplător este şi cea mai mare. Locuitorii Quebecului vor să se separe de restul Canadei şi să meargă mai departe ca ţară de sine-stătătoare. Ideea circulă încă de când britanicii au cucerit Quebec City, în 1769, punând capăt războiului şi inaugurând astfel epoca opresiunii britanice (aşa cum ar spune francezii), dar majoritatea populaţiei nu a fost niciodată convinsă de necesitatea ei, deşi uneori s-a ajuns periculos de aproape. Au fost organizate două referendumuri pe această problemă, în 1980 şi 1995, separatiştii obţinând 40% şi, respectiv, 49% din voturi pentru „divorţul" de Canada. Canadienii de origine engleză susţin că referendumurile n-au fost altceva decât un complot al locuitorilor din Quebec pentru a atrage mai multă atenţie asupra lor, şi afirmă acest lucru cu invidie, fiindcă într-adevăr au atras atenţia dorită.

Mulţi localnici vorbesc despre „ţara Quebec", ca şi când ar fi deja un *fait accompli*, o realitate. Acest lucru a devenit şocant de evident pentru restul populaţiei atunci când un lider al partidului separatist, Lucien Bouchard, s-a ridicat în Camera Comunelor şi a vorbit despre „cele două Canade".

Curtea Supremă a decis că, dacă majoritatea populaţiei dintr-o provincie oarecare dovedeşte că are o intenţie clară de separare, Canada, ca întreg, nu trebuie să-i stea în cale. Iar oamenii aşteaptă să vadă dacă majoritatea franceză din Quebec va hotărî să rămână alături de restul canadienilor sau va decide că, urmare a înstrăinării culturale şi economice, merită să aleagă separarea.

În ambele tabere, emoţiile sunt intense pentru că este clar că cele două părţi nutresc sentimente puternice cu privire la lipsa lor de ataşament reciproc. Orice mişcare pro-separatistă din Quebec este contrabalansată ca fervoare de canadienii de limbă engleză, care susţin cât de fierbinte doresc ei ca respectiva provincie să rămână în cadrul Canadei. Şi nu e greu să înţelegi de ce: odată cu pierderea ei, dispare şi motivaţia pentru îndelungaţii şi dureroşii ani de învăţare a limbii franceze.

Cum le-ar plăcea să fie percepuţi

Canadienilor le-ar plăcea să fie consideraţi aspri pionieri, muncitori sârguincioşi, oameni împliniţi ai spaţiilor larg deschise, cuceritori buni şi generoşi ai pământului lor sălbatic şi un trib omogen de ecologişti pricepuţi. După părerea lor, bilingvismul care îi caracterizează nu înseamnă decât că ei sunt jumătatea iluminată şi salvarea societăţii nord-americane.

Dar canadienii sunt un popor realist. Un concurs organizat în cadrul unei emisiuni radiofonice le cerea ascultătorilor să completeze o frază care începea astfel: „Atât de canadian cât…” Câştigător a fost declarat cel care a spus: „Atât de canadian cât se poate în circumstanţele date.”

Caracter

Indiferent dacă acest lucru se datorează climei, genelor sau societăţii în care trăiesc, canadienii au caracter din belşug. Fie că vorbim despre un pescar din Nova Scotia, un magnat din Toronto, un sculptor din Yellowknife, un fermier cu origini franceze din Manitoba, un puşti punkist din Montreal, un miner din Columbia Britanică, un travestit din Regina sau un pianist din Edmonton – toţi au un lucru în comun: sunt canadieni.

Uimitor, dar acest aspect este suficient pentru a uni oameni aparţinând unor naţiuni şi medii sociale incredibil de diferite. Deoarece lipseşte chiar şi o limbă comună, care să poată unifica populaţia, nu există o anumită caracteristică naţională pe care cineva s-o poată folosi pentru a strânge rândurile canadienilor. Dar în loc să trateze această absenţă ca pe ceva ce trebuie corectat, cetăţenii Canadei au hotărât că este un lucru pe care nu numai că-l vor accepta, ci îl vor îmbrăţişa activ, îl vor promova şi celebra.

Calităţi făurite de natură

„Dacă unele ţări au prea multă istorie, Canada are prea multă geografie”, spunea fostul prim-ministru William Lyon Mackenzie King. Posesia unor teritorii atât de vaste influenţează puternic caracterul, tradiţiile şi cultura unei naţiuni. Să luăm, spre exemplu, preriile. Câmpiile Canadei se întind la nesfârşit. Cea mai plată regiune a lumii aici se găseşte, fără un copac măcar, să stânjenească privirile – ceea ce face ca vizitatorii preriei să se bucure de o nemărginită privelişte spre nimic. În Saskatchewan, locuitorii mărturisesc că, dacă-ţi fuge câinele de acasă, poţi să-l vezi îndepărtându-se în zare vreme de trei zile.

S-a spus că preria este guvernată de trei elemente: cerul, pământul şi singurătatea. Din imensitatea ei au luat naştere două stări de spirit opuse: „omul, uriaş cuceritor” şi „omul, piticul neînsemnat ameninţat mereu de înfrângere”. Acest paradox i-a determinat pe canadieni să se autodefinească deopotrivă ca atotputernici şi insignifianţi. Îmblânzirea unei pustietăţi sălbatice poate da oricui senzaţia de omnipotenţă. Astfel, neînfricarea este o caracteristică a multor canadieni, care sunt gata să declare „Eu pot să fac orice”, cu un sentiment al neclintirii şi al impunităţii. Dar ridici privirea spre munţii Stâncoşi ori încerci să-ţi manevrezi barca de pescuit printre valurile cât casa, te vei simţi o biată gânganie pe fondul măreţiei din jur, fiindcă în comparaţie cu atotputernica natură nu ţi se va mai părea că eşti altfel decât neînsemnat. Experienţele de acest tip reduc mult din semeţia celui care le trăieşte.

Scutul Canadian este un astfel de loc. Numit aşa probabil fiindcă oferă, într-adevăr, o protecţie naturală, Scutul este o zonă imensă, bogată în resurse naturale şi splendide peisaje împădurite, stânci uriaşe, copaci umbroşi, ape reci şi liniştite, pietre îmbrăcate în muşchi, lacuri parcă încremenite, alte păduri, mai multe stânci uriaşe, iarăşi lacuri, iarăşi păduri… Scutul ţi le înfăţişează din nou şi din nou, până când începi să jinduieşti disperat la o schimbare. Imensitatea acestei regiuni este de fiecare dată copleşitoare, îndeosebi pentru cei care încă încearcă să iasă din ea.

Canadienii şi-au dezvoltat o rafinată nonşalanţă faţă de distanţele mari şi fiecare familie visează să străbată la un moment dat ţara la volanul maşinii. Dorinţa de a înţepeni într-un automobil zile de-a rândul li s-ar părea europenilor oarecum masochistă, însă canadienii derivă din ea un soi de plăcere perversă şi o imunitate facilitată de contactul

prelungit: unii canadieni merg zilnic şi zece ore până la locul lor de muncă.

Dificultăţi

Iernile canadiene pot fi descurajante pentru neiniţiaţi, dar nici verile nu se lasă mai prejos. Acest lucru nu poate să nu afecteze mentalitatea celor care trăiesc aici: dacă locuieşti într-o regiune în care temperaturile ating +35oC vara, iar iarna coboară până la –30oC, începi să te adaptezi la extreme.

În nord, domneşte tundra – sol care nu se dezgheaţă complet niciodată, nici chiar vara când, deşi soarele străluceşte douăzeci şi patru de ore pe zi, pământul se înmoaie numai câţiva centimetri la suprafaţă. În consecinţă, copacii ating înălţimi modeste. Este de-a dreptul fenomenal să vezi, atunci când te îndrepţi spre nord pe o autostradă canadiană, cum copacii devin tot mai scunzi. Cine mai are nevoie de LSD?

Locuitorii teritoriilor din nordul îndepărtat nu sunt impresionaţi decât de vânturile ce ating forţa uraganelor şi de temperaturi de –55oC. Dar tot e nevoie de o serioasă motivaţie personală pentru a te ridica din pat în dimineţile îngheţate, când este atât de frig, încât trebuie să-ţi iei inima-n dinţi ca să te duci să te uşurezi. Vremea cumplită cedează în cele din urmă; totul e să rezişti mai mult decât ea.

Acolo unde totul este atât de rece, ritmul vieţii variază substanţial, de la calm şi relaxat la glaciar. E nevoie de timp pentru ca produsul comandat din Catalogul Sears să ajungă la tine cu avionul, ori ca să primeşti piesa de rezervă pentru aparatul care s-a defectat. E nevoie de asemenea de timp pentru ca gheaţa să se topească, aşa cum e nevoie de mult timp ca să ajungi în orice alt loc din lume. Chiar şi vegetaţia creşte atât de lent, încât urmele lăsate în 1820 de expediţia condusă de sir Edward Parry erau încă vizibile în 1978.

Nordul este populat mai degrabă de alte specii decât de oameni, în principal fiindcă aceştia din urmă au conştiinţă de sine şi deci se pot întreba: „Ce mama naibii caut eu aici?” înainte de a o lua în grabă spre sud. Totuşi, câteva suflete brave rezistă în pustietatea nordică a Canadei şi, pentru vitejia lor, sunt prompt recompensate cu scutiri la impozitul pe venit.

Trăind înconjurat mai degrabă de animale decât de fiinţe umane, ai mai multe şanse să dai pe drum peste vreun patruped sinucigaş decât să te ciocneşti cu o altă maşină. O autostradă din partea de nord a provinciei Alberta a fost poreclită „Aleea elanilor” din cauza numărului mare de accidente rutiere în care sunt implicate anual aceste mamifere. Dar elanii nu sunt unicul pericol în zonă: se spune că unii ţânţari din Nord sunt atât de mari, încât „pot să stea cu genunchii îndoiţi şi tot să pupe-n fund un caribu”.

Multe comunităţi din Nordul Îndepărtat sunt dependente de avioanele de desiş – mici aeronave al căror tren de aterizare a fost modificat astfel încât să poată folosi drept pistă suprafaţa nenumăratelor lacuri ale Canadei. Iarna, locuitorii oraşului Dawson sunt nevoiţi să toarne la fiecare oră apă încălzită în instalaţiile sanitare pentru ca acestea să nu îngheţe.

Viaţa în Nordul Extrem poate fi deprimantă. Multe clădiri sunt lipsite de ferestre, din raţiuni de izolare termică, iar timpul petrecut afară în perioada iernii este redus la minimul necesar. Populaţia nu este suficientă pentru un nivel ridicat al interacţiunilor sociale. Rata sinuciderilor în rândul inuiţilor din Canada este de şase ori mai mare decât media naţională. Trebuie să fii cu adevărat dur din punct de vedere emoţional ca să supravieţuieşti acolo.

Veritabilă tărie de caracter

Canadienii afişează un zâmbet auster în faţa adversităţilor şi au o mentalitate de tip „taci şi rabdă”, chiar dacă zâmbetul respectiv le îngheaţă pe faţă din cauza frigului. Chiar şi în toiul celei mai cumplite furtuni de gheaţă, tot se va găsi cineva care să spună: „Păi, cel puţin azi nu mai zboară muştele!”

Atitudinea canadienilor faţă de frig este o admirabilă expresie a încrederii – îndeosebi a celei în grosimea propriei jachete. În general, îi privesc de sus pe cei care spun că nu pot îndura temperaturile scăzute şi le place să creadă că extremele meteorologice modelează un caracter puternic. După ce ai rezistat două săptămâni la –35oC, o zi cu –10oC ţi se pare de-a dreptul caniculară; în asemenea circumstanţe, canadienii îşi desfac şezlongurile şi se dedau la băi de soare.

Locuitorii Canadei admiră atitudinile de tip „nu te da bătut”, determinate de inspiraţie, transpiraţie sau ceva ce frizează nebunia. Terry Fox, căruia i-a fost amputat un picior din cauza cancerului, a alergat de la un capăt la altul al ţării pentru a strânge bani pentru cercetările în domeniul oncologic, atrăgându-şi admiraţia unei întregi generaţii de canadieni, mulţi dintre ei amintindu-şi încă de tânărul care, fie soare, fie ploaie ori furtună de zăpadă, continua să bată autostrada transcanadiană. Mii de oameni participă şi astăzi la o cursă desfăşurată anual în scopul strângerii de fonduri, cursă care îi poartă numele, dar este mai cunoscută ca Maratonul Speranţei.

Nu toţi canadienii sunt atât de rezistenţi. Spre amurgul vieţii, obişnuiţi cu plăceri mai fine, mulţi cad pradă unui fenomen canadian prin excelenţă: devin păsări migratoare. Este vorba despre cuplurile de vârstnici bogaţi care, an de an, pornesc spre sud, pentru a ierna în Florida ori Hawaii, lăsând deszăpezirea în seama altora. Există în Statele Unite suburbii locuite în întregime de canadieni care, la prima adiere a primăverii, îşi iau din nou zborul spre casă. Şi, fireşte, nu le-ar trece niciodată prin cap să emigreze.

Maniere şi etichetă

Clima canadiană este oglindită în clădirile şi în comportamentul localnicilor. Majoritatea caselor au câte două uşi, una interioară şi alta exterioară, pentru a împiedica pierderea costisitoarei călduri. De asemenea, este necesară existenţa unui spaţiu pentru depozitarea bocancilor, a mănuşilor, căciulilor şi jachetelor groase şi pentru multiplele straturi de haine călduroase. Clima a dus la instituirea obiceiului de a-ţi pune pe tine o jachetă când ieşi din casă, indiferent dacă afară e frig sau cald: anotimpul determină doar grosimea jachetei, nu prezenţa sau absenţa ei. Canadienii obişnuiesc să-şi lase încălţările la uşă. A proceda altfel reprezintă o teribilă lipsă de respect: doar nu vreţi să aduceţi zăpada în casă! Practica este respectată chiar şi vara, când nu e pic de zăpadă.

La masă, regula fundamentală spune că trebuie să aştepţi până când se aşază gazda înainte de a începe să mănânci. Chiar dacă te înspăimântă perspectiva ca supa să-ţi îngheţe în farfurie, nu se cuvine să te arăţi atât de nerăbdător încât să pui mâna pe lingură în vreme ce aştepţi. Uneori masa începe cu o rugăciune rostită de cele mai multe ori numai în prezenţa oaspeţilor. Iar dacă aveţi noroc, rugăciunea se va sfârşi înainte ca supa să se sleiască.

Politeţe personificată

Canadienii se remarcă prin faptul că sunt extrem de politicoşi. Li se pare de-a dreptul şocant că englezii întreabă „Ce mai faci?”[1], după care se întorc cu spatele fără a mai aştepta să audă răspunsul. La urma urmei, dacă nu te interesează, de ce mai întrebi?

Canadianul se grăbeşte să-şi ceară scuze chiar şi atunci când dai peste el pe stradă, din greşeală. Ambii vorbitori îşi mulţumesc reciproc la încheierea unei convorbiri telefonice. Dacă apari la uşa cuiva fără nici o înştiinţare şi-i dai de lucru pentru vreo patru săptămâni, respectivul îţi va mulţumi pentru că ai trecut pe la el. Funcţionarii de la bancă îţi vor mulţumi fiindcă apelezi la serviciile lor. Şoferii îi mulţumesc în mod automat agentului de poliţie care le dă o amendă. În oraşele mai mici, pietonii trebuie să aibă grijă să nu cumva să lase impresia că vor să traverseze (chiar dacă sunt la colţ de stradă ori într-o intersecţie), deoarece maşinile se vor opri şi îi vor aştepta să treacă.

Cei din jur vă vor ţine uşa deschisă – şi nu doar dacă sunteţi femeie. Iar când acest lucru vi se întâmplă în Montreal sau Ottawa, este bine să spuneţi nu doar *Thank you*, ci şi *Merci*, ca să vă asiguraţi că sunteţi înţeles. Doar nu vreţi să jigniţi pe cineva vorbindu-i într-o limbă pe care n-o înţelege!

La un moment dat, pe străzile din Los Angeles a fost găsită o femeie amnezică, ce rătăcea fără ţintă. Cum nu ştia cine e, poliţia s-a bazat pe un singur indiciu: femeia era politicoasă. Atât de politicoasă, încât şi-au spus că trebuie să fie din Canada. Şi când semnalmentele ei au fost difuzate în ţara vecină, s-a dovedit că femeia era, într-adevăr, canadiană. Politeţea este atât de adânc înrădăcinată în firea lor, încât canadienii îşi amintesc să fie politicoşi chiar şi când uită cine sunt.

Există însă şi o limită a acestei curtoazii, un domeniu în care legile societăţii civilizate nu se mai aplică. Imediat ce canadienii îşi pun patinele în picioare, obişnuita lor decenţă şi atotprezentul respect pentru ceilalţi zboară pe fereastră, mai cu seamă faţă de cei care poartă un tricou de o altă culoare.

Lipsă de formalism

Pentru canadieni, politeţea nu înseamnă formalism. Dimpotrivă, studenţii se adresează adesea profesorilor în mod neceremonios. În ciuda celor cinci titluri academice ale sale, dr. Robert J. de Frece nu este abordat de învăţăceii săi cu formule precum domnule profesor, domnule profesor doctor, domnule de Frece, şi nici măcar Robert, ci de-a dreptul cu Bob.

În mod similar, eticheta adresării în Quebec respectă reguli mult mai puţin rigide decât cele din Franţa, unde nimeni nu i se adresează vreodată unui necunoscut cu *tu*. A proceda aşa ar fi pentru francezi totuna cu a te duce la prinţul de Wales şi a-i da o scatoalcă amicală pe spate. Localnicii din Quebec par a-i considera pe toţi cei din provincia lor fraţi sau surori, aşa că folosesc la fiece pas pronumele *tu*, de parcă ar fi amici cu toată lumea. S-ar putea să rezerve ceremoniosul *vous* pentru premier – dar pe de altă parte, neavând prea mult respect pentru ceva ce vine din Ottawa, s-ar putea să n-o facă.

„Eh?”

Vocabula „eh?”, care a devenit o marcă înregistrată a canadienilor, este definită într-unul dintre dicţionarele lor ca „arătând că ascultătorul este interesat şi înţelege ce i s-a spus”.

Se consideră că dorinţa de a nu jigni este motivul real pentru care canadienii adaugă această particulă interogativă la sfârşitul frazelor. Astfel, ei pot transforma în mod subtil o afirmaţie într-o ipoteză. Rostind un „eh?” în coada unei propoziţii, vorbitorul aşază o mică distanţă verbală după un eventual comentariu ofensiv pe care e posibil să-l fi făcut, mărind astfel totodată şansele ca interlocutorul său să ierte nefericita remarcă.

[1] Formulă de salut standard a britanicilor, care nu aşteaptă un răspuns explicit (n. tr.).

Obsesii

Hochei

Toate celelalte sporturi pălesc în comparaţie cu hocheiul – vaca sacră a sportului canadian. Ar fi inutil să mai adăugăm şi „pe gheaţă”. Jocul de hochei nu este cel mai important lucru din viaţă; este viaţa însăşi.

Pentru cei care nu-i înţeleg regulile, trebuie să spunem că obiecţelul rotund şi negru după care aleargă jucătorii este în realitate irelevant. Hocheiul este mai degrabă un box de echipă cu crosele. În ciuda popularităţii lui (puţini sunt băieţii care nu ştiu să patineze) şi contrar convingerii cvasiunanime, nu hocheiul e sportul naţional în Canada. Această poziţie este deţinută de lacrosse – un joc la care majoritatea canadienilor nici măcar n-au asistat, darămite să mai ia şi parte la el. Au însă o vagă idee că ar fi cam ca poloul pe iarbă, fără cai.

Emisiunea de televiziune *Hockey Night in Canada*, difuzată săptămânal, este atât de bine cunoscută, încât melodia sa de deschidere a devenit un fel de imn naţional neoficial. Fiecare băiat visează să devină jucător profesionist de hochei şi să ajungă într-o zi în Liga Naţională (NHL). Visul rămâne la fel de viu chiar şi atunci când băiatul s-a metamorfozat într-un dependent de televizor de vârstă mijlocie, care abia dacă mai poate ţine direcţia cu succes până la frigider, ca să nu mai vorbim despre driblarea adversarului!

A promova şi a fi acceptat în NHL este totuna cu a fi divinizat în Canada, aşa cum o dovedesc panourile stradale din oraşele de origine ale jucătorilor, care anunţă că „Joey Canuck provine de aici!”

Nici un vizitator nu ar trebui să vină în Canada fără un minim de cunoştinţe despre greii hocheiului local, precum Wayne Gretzky, Maurice „Racheta” Richard şi Paul Henderson. Gretzky (supranumit „Cel Mare”) a dat numele unor autostrăzi şi într-un capăt, şi în celălalt al ţării. În fiecare primăvară, partidele suscită un interes mult mai mare decât orice alte ştiri şi, în seara finalei NHL, totul încremeneşte în Canada. Prima echipă care câştigă patru meciuri primeşte mult-râvnita Cupă Stanley şi, dacă turneul ajunge şi la al şaptelea, toată lumea îşi ţine răsuflarea. Dacă vă număraţi printre cei câţiva neinteresaţi de hochei, vă veţi putea plimba în linişte pe străzile pustii – până când se termină meciul, dacă vă aflaţi în oraşul a cărui echipă a câştigat. În acest caz, ocoliţi zona centrală. Înfruntând orice vreme, canadienii vor ieşi pe

străzi pentru a sărbători victoria, alături de o sută de mii dintre cei mai apropiaţi prieteni.

Cu numai o sută de ani în urmă, când Vestul era încă în curs de colonizare, guvernul canadian acorda pământ foarte ieftin sau chiar gratuit celor care erau dispuşi să-l lucreze. La fondarea comunităţilor şi a oraşelor de frontieră, biserica era, invariabil, prima clădire construită (servea deopotrivă ca şcoală, tribunal, centru comunitar şi primărie), după care veneau la rând magazinul şi silozul. Apoi urma patinoarul. Fiecare sat din Canada, până la ultimul cătun, chiar dacă e prea mic pentru a avea o şcoală proprie sau o echipă formată din băieţi de aproximativ aceeaşi înălţime, are un patinoar. Fără el, viaţa ar fi imposibilă.

Frunza de arţar

Mulţi dintre canadienii care călătoresc în afara ţării poartă frunza de arţar pe jachete sau rucsacuri, în speranţa că astfel nu vor fi luaţi drept americani. Chiar şi locuitorii din Quebec, care nici morţi nu ar purta un steag canadian în provincia lor, se răzgândesc brusc când ies din ţară, devenind cei mai patrioţi cetăţeni ai Canadei şi înveşmântându-se din cap până-n picioare în alb şi roşu („Doar există arţari şi în Quebec, *n'est ce pas?*").

Când puşcaşii marini americani au ţinut din greşeală drapelul canadian cu susul în jos la un meci de baseball din Cupa Mondială, o caricatură dintr-un ziar canadian a publicat celebra imagine a soldaţilor americani de la Iwo Jima, înfăţişându-i în încercarea de a înălţa steagul canadian – ţinut invers, firește – în vreme ce un sergent în spatele lor le citea manualul de instrucţiuni. În legendă se putea citi: „Am dat-o-n bară!" Precum ciupercile după ploaie, au apărut apoi tricouri pe pieptul cărora era înfăţişat drapelul american cu susul în jos însoţit de cuvintele *Sorry, eh?*

Unii canadieni susţin că drapelul lor este cel mai cunoscut din lumea întreagă. De ce? Fiindcă are câte o dungă[2] la fiecare capăt. La un asemenea argument subscriu chiar şi pasionaţii de bere din Quebec.

[2] În limba engleză, termenul bar se traduce atât prin „dungă", „bară", cât şi prin „bar" (n. tr.).

Atitudini şi valori

Multiculturalism

În conformitate cu un sociolog canadian, „Canada a decis să transforme o realitate demografică într-o virtute naţională.” Despre această atitudine s-a spus că le-a permis canadienilor să evite rasismul făţiş şi discrepanţele economice accentuate care caracterizează alte ţări industrializate.

Pentru ei, termenul „multicultural” nu a apărut ca rezultat al unui act creativ, ci ca răspuns la o necesitate. În ansamblul lor, canadienii îi primesc pe nou-veniţi cu inima deschisă şi fără prejudecăţi, mulţumiţi de cultura lor hibridă, care absoarbe diversele contribuţii cu eficienţa unui burete.

Această atitudine pozitivă faţă de multiculturalism este creditată totodată cu acceptarea şi integrarea tot mai accentuate ale culturii Celei Dintâi Naţiuni. Greu de crezut, dar membrii populaţiilor indigene din Canada au obţinut dreptul de vot abia în 1960, mai târziu decât femeile cu peste două decenii în Quebec şi cu patruzeci şi cinci de ani în celelalte provincii. Astăzi, rareori se întâmplă ca la celebrările de Ziua Naţională, la vreo sindrofie politică transmisă de reţeaua CBC ori la evenimentele sportive importante să nu existe şi o evidentă implicare a Celei Dintâi Naţiuni, iar majoritatea canadienilor sunt convinşi că acesta e un lucru bun.

Astfel, politica naţională tinde spre un „mozaic cultural”, cam ca o cuvertură croită din petice, în vreme ce americanii au năzuit spre un „creuzet”. Canadienii sunt oameni practici din fire şi şi-au dat seama că ideea stupidă a creuzetului n-ar putea funcţiona într-o ţară în care 50% din suprafaţa solului nu se dezgheaţă niciodată complet. Iar cuvertura este o soluţie mult mai pragmatică; la urma urmei, afară e frig.

Simţul decenţei

Atunci când s-au stabilit în preria canadiană, pionierii nu se puteau baza decât pe propriile lor forţe şi pe vecinii aflaţi în imediata apropiere. În asemenea circumstanţe, înveţi rapid că ai nevoie de ceilalţi atunci când situaţia devine dificilă şi că ai mai multe şanse ca vecinii să-ţi împrumute unealta lor, dacă le-o înapoiezi atunci când ai promis.

Cinstea şi integritatea erau valori importante – ca să nu mai vorbim despre buna reputaţie şi moralitatea. Iar această atitudine se manifestă şi în prezent. În regiunile slab populate, nimeni nu poate subestima forţa opiniei publice (şi potenţialele efecte negative ale zvonisticii). Decenţa este asigurată de simpla necesitate. Oamenii se aşteaptă ca politicienii să-şi respecte promisiunile (şi sunt cu regularitate eliminaţi la următoarele alegeri, dacă nu o fac în mod constant).

Se spune că un hoţ din partea de sud a Columbiei Britanice a intrat într-un magazin şi, după ce a aşteptat răbdător la rând, l-a informat politicos pe vânzător că şi-a uitat arma acasă, dar că se va întoarce în jumătate de oră, ca să-l jefuiască. Poliţia, sosită la vreme pentru a-l aresta, a declarat că omul nu numai că şi-a respectat promisiunea, dar a fost şi punctual.

Toleranţă

Primii colonişti s-au obişnuit rapid să treacă cu vederea defectele şi excentricităţile vecinilor – o extrapolare a atitudinii faţă de vreme: dacă ştii că tot n-o poţi schimba, e mai bine s-o accepţi.

Astfel, electoratul canadian înghite decizii, politici şi lideri incredibil de nepopulari, în mare parte fiindcă îşi închipuie că a încerca să schimbe sistemul e „cam la fel de inutil precum pijamaua pe o mireasă". Când Brian Mulroney era prim-ministru al Canadei, poziţia sa în sondajele de opinie a scăzut o vreme până la 10% – o situaţie imposibilă în Statele Unite.

S-a sugerat că nivelul toleranţei şi al capacităţii de compromis a canadienilor poate fi dedus din simplul fapt că ţara lor continuă încă să existe. Totuşi, acest nivel al toleranţei riscă să fie sinucigaş la un moment dat. Limitele sale sunt atât de largi, încât politicienii care militează ferm pentru scindarea ţării sunt acceptaţi în funcţii publice cu toate că fac parte din partide separatiste.

Canadienii au fost descrişi ca fiind „gradualişti", fiindcă la ei transformările sociale se desfăşoară în general treptat. Ei nu agreează revoluţiile, violenţa sau frământările. Şi nici armele; stilul lor de viaţă este paşnic, nu poliţienesc. În perioada crizei Suezului, în 1956, când a adus în prim-plan strategia de menţinere a păcii pentru evitarea unui război, ministrul Afacerilor Externe Lester B. Pearson a pus bazele a ceea ce avea să devină unul dintre principalele roluri ale Canadei pe scena internaţională.

În vreme ce Constituţia Statelor Unite asigură dreptul la „viaţă, libertate şi năzuinţa către fericire", cea canadiană făgăduieşte „pace, ordine şi o bună guvernare" – deşi pentru mulţi canadieni, sintagma „bună guvernare" nu este altceva decât o contradicţie în termeni. Şi în lipsa ei, se mulţumesc cu pacea şi ordinea.

Aceasta e naţiunea care a dat lumii organizaţia Greenpeace şi romanele de dragoste marca Harlequin (Mills & Boon).

Lipsă de afectare

Canadienii sunt oameni practici, cu capul pe umeri, iar diferenţele de clasă în societatea lor nu ajung până la extremele întâlnite în alte ţări. Aroganţa este limitată de lipsa lucrurilor cu care s-ar putea împăuna, deşi este posibil ca, dacă sunteţi de faţă, canadienii să se laude că au prins un peşte mai mare ori că au urcat un munte mai înalt decât aţi făcut-o dumneavoastră sau că au ucis un urs grizzly mai feroce (cu mâinile goale, desigur).

Oamenii din Columbia Britanică sunt cam înfumuraţi când vine vorba despre clima lor, considerând probabil că toate zilele frumoase din Canada ar trebui să le aparţină; locuitorii din vestul ţării, pe de altă parte, odată ce au văzut munţii Stâncoşi, vor numi „deal" tot ce nu depăşeşte două mii de metri înălţime. Cu aceste câteva excepţii, e uşor să te înţelegi cu canadienii. Doar să nu-i întrebi dacă sunt americani.

Atitudinea canadienilor faţă de bogăţie este cel mai plastic ilustrată de modul în care îşi cheltuiesc banii cei care câştigă la loterie. În vreme ce câştigătorii din Marea Britanie şi Statele Unite tind să-şi cumpere casa şi maşina de vis, pentru a se lăuda în faţa celorlalţi, canadienii pleacă mai degrabă într-o excursie. Ei îşi afişează averea în mod discret, prin intervalul de timp pe care-l petrec departe de casă. Acest lucru duce la răspunsuri de tipul „iar nu sunt acasă, înseamnă că o duc bine" – un exemplu al mentalităţii canadiene post-moderniste: etalarea bogăţiei prin remarcabila ei absenţă. Aşa e mult mai politicos.

Preocupări ecologice

Canadienii iubesc spaţiile larg deschise – 20% din ei fac camping în fiecare an – şi consideră că bogăţiile naturale ale ţării lor sunt fără egal în lume. Peste 90% din teritoriul Canadei este neconstruit, iar locuitorii ei sunt bucuroşi să-l menţină astfel.

Într-o ţară cu atât de multă natură neîmblânzită, pare logică preocuparea cetăţenilor pentru ea. Nu toţi canadienii au văzut munţii Stâncoşi, dar toţi până la unul îşi doresc ca împrejurimile lor să fie bine îngrijite, fără a fi înecate de construcţii comerciale şi de gunoiale lăsate în urmă de turişti ori agresate de exploatări miniere până ce apucă ei să ajungă acolo.

Relaţia canadienilor cu natura este în mare parte una amicală. Vânătoarea, pentru care e necesară obţinerea unui permis, este pentru majoritatea mai degrabă un fel de exerciţiu de camaraderie masculină, ca în „tatăl şi fiul au plecat la drumeţie în pădure cu arme la ei, fără să vadă însă nimic". Activiştii pentru drepturile animalelor protestează zgomotos împotriva capcanelor şi a împuşcării animalelor în orice alt scop decât cel al autoapărării. Numai Cea Dintâi Naţiune are dreptul să vâneze tot anul, pentru a compensa pierderea stilului de viaţă tradiţional. În Parcul Naţional Banff a fost construit primul pasaj peste autostradă, rezervat exclusiv animalelor sălbatice, care îl şi folosesc. Locuitorii oraşului Churchill din Manitoba ar fi surprinşi dacă n-ar mai vedea urşii plimbându-se nonşalant pe străzile lor în fiecare an, ştiind că oraşul se află exact pe rutele lor de migraţie.

Conform legislaţiei canadiene, industria forestieră este răspunzătoare de reîmpădurirea zonelor pe care le exploatează, iar rata replantărilor o depăşeşte acum pe cea a tăierilor. În anumite regiuni însă, raportul este inversat. Demonstranţii, spre exemplu, protestează în mod regulat împotriva tăierii pădurilor bătrâne de la Clayoquot Sound, în Columbia Britanică.

Deoarece gropile de gunoi nu mai oferă soluţii corespunzătoare la eterna problemă a deşeurilor, mai multe oraşe folosesc tehnologia pentru a transforma reziduurile menajere în compost pentru fertilizarea solului. La Edmonton a fost construită cea mai mare instalaţie de compostare din Canada. Cetăţenii depozitează materialele reciclabile în saci de culoare albastră (disponibile la toate marile magazine alimentare şi de feronerie), care sunt ridicaţi la fel ca gunoiul obişnuit şi duşi la o instalaţie de sortare şi prelucrare. Uzina de

o sută de milioane de dolari, care acoperă o suprafaţă egală cu cea a patru terenuri de fotbal, procesează peste o mie de tone de deşeuri pe zi, astfel încât oraşul poate refolosi 70% din gunoiul său menajer. Totul, de la sticlă şi cutii de lapte din carton până la metale şi plastic, ba chiar şi la bucăţile de beton şi asfalt de la repararea trotuarelor, se reciclează.

Trei înseamnă aglomeraţie

Ideea de spaţiu a canadienilor şi-a pus amprenta asupra metropolelor întinse. Cum nu duc lipsă de teren, oraşele se dezvoltă mai degrabă pe orizontală decât pe verticală. Aproape toate casele au câte o pajişte mare, care trebuie tunsă vara, şi cel puţin patru copaci: doi în faţă şi doi în spate. Grădina de legume este opţională. În plus, municipalităţile plantează arbori pe marginea străzilor, astfel încât oraşele canadiene ajung să devină veritabile păduri. Fotografiile aeriene ale unor zone urbane abia dacă se deosebesc de cele ale sălbăticiilor împădurite, graţie ocazionalelor clădiri cu patru sau mai multe etaje.

Nici interiorul locuinţelor canadiene nu duce lipsă de spaţiu. Părinţii continuă să locuiască în aceeaşi casă cu mai multe dormitoare atunci când cei doi–trei copii ai lor s-au căsătorit şi s-au mutat. Ar fi de neconceput să nu ai spaţiu suficient pentru ca întreaga familie să poată sta la tine când vine de sărbători, chiar şi cu nepoţii aferenţi.

Trăind într-una dintre cele mai slab populate ţări din lume, canadienii au propria lor versiune de spaţiu personal. Pentru un străin, trei oameni pe kilometrul pătrat ar putea părea o densitate infimă, dar unii canadieni încep să se simtă claustrofobici dacă se strâng mai mult de patru persoane în aceeaşi încăpere vastă. De aceea, ca regulă generală, e preferabil să nu vă apropiaţi la mai puţin de un metru de un canadian – dacă nu aveţi cumva intenţii mai intime.

Valoarea net definită a distanţei pe care vrei să o pui între tine şi cel de alături se spulberă însă în neant odată ce s-a legat o prietenie. Canadienii nu se sfiesc să se îmbrăţişeze – nici chiar bărbaţii între ei – atunci când situaţia o permite. Dar odată îmbrăţişarea sfârşită, revin cu toţii la distanţa convenţională – adică exact atât cât trebuie pentru a nu fi nevoit să strigi ca să te audă interlocutorul.

O sumedenie de religii

Un veritabil paradis al celor persecutaţi, Canada urmează de multă vreme o politică a libertăţii religioase, consfinţită acum prin Carta Drepturilor şi Libertăţilor Umane. În conformitate cu reglementările fiscale, sunt suficiente numai opt persoane pentru a forma un grup apt să fie legal recunoscut ca biserică şi poţi face către acesta donaţii ce vor fi deduse din impozitul plătit.

Multe sate sunt presărate cu biserici. Nu rareori poţi întâlni într-un oraş cu cel mult cinci mii de locuitori biserici aparţinând religiilor catolică, luterană, penticostală, baptistă, anglicană şi unită (o combinaţie specific canadiană între cultele metodist, congregaţionalist şi prezbiterian). Acest lucru este mai puţin obişnuit însă în Quebec, unde Biserica Romano-Catolică a fost în mod tradiţional preponderentă. Imigraţia recentă, pe de altă parte, a adus în Canada hinduşi, musulmani, budişti, animişti, pseudodarwinişti neopăgâni şi tot ce altceva vă mai trece prin minte.

Reputaţia de libertate religioasă are în ultima vreme o nouă interpretare – aceea de a nu participa la serviciul religios al cultului din care susţii că faci parte. Mulţi creştini din Canada intră, de pildă, în biserică doar de Crăciun şi la vreo nuntă. Chiar şi înmormântările s-au mutat acum la casele funerare.

Studiile religioase sunt populare în universităţi, dar creştinismul occidental nu mai deţine monopolul în acest sens. În rândul tinerei generaţii, ateismul blazat (sau agnosticismul apatic) pare a fi caracteristica modernă. Toleranţa, remarcabila virtute a canadienilor, poate fi uneori ridicată la statutul de religie.

Deosebiri la pahar

Atitudinea faţă de alcool variază de la o provincie la alta, nu numai în privinţa vârstei minime legale pentru consumul băuturilor alcoolice, ci şi din alte puncte de vedere: ora de închidere a localurilor, unde este permisă comercializarea alcoolului şi către cine (în unele regiuni, băuturile alcoolice sunt disponibile numai în magazine controlate guvernamental), sau cuantumul taxelor pe alcool.

În Ontario, numai tinerii de peste nouăsprezece ani au voie să bea, astfel încât adolescenţii care doresc să se afume trec cu regularitate graniţa în Quebec după ce au implinit optsprezece ani – în aparenţă pentru a-şi perfecţiona cunoştinţele de franceză, în realitate pentru a beneficia de legile mai blânde privind consumul de alcool.

Mulţi canadieni nu beau deloc. Puritanismul este puternic în unele zone rurale, iar abstinenţa autoimpusă este frecventă. Acest lucru se întâlneşte în special în provinciile din prerie care, ca urmare a vieţii simple şi a accentului pus pe educaţia religioasă, au fost numite generic Centura Canadiană a Bibliei (sinonimă în mare parte cu cea agrară). În Quebec, pe de altă parte, refuzul de a bea este considerat o blasfemie. Singura dată când locuitorii Quebecului au votat „Da” la un referendum a fost în 1919, când au fost întrebaţi dacă sunt de acord sau nu să se pună capăt prohibiţiei.

Viaţă de familie

Cam o treime dintre căsătoriile canadiene se sfârşesc prin divorţ şi, drept urmare, mulţi tineri consideră că n-are nici un rost să se mai căsătorească, aşa că sar peste acest pas şi se mulţumesc să trăiască împreună. O treime dintre copiii canadieni au părinţi necăsătoriţi, care coabitează, şi mai puţin de jumătate dintre familiile din Canada respectă modelul nuclear, tradiţional. Alţii formează familii combinate: multe dintre cuplurile de azi au copiii „lui" şi copiii „ei", pe lângă cei concepuţi împreună.

Ca urmare a densităţii scăzute a populaţiei în Canada, în încercarea continuă de a găsi noi soluţii amiabile, autorităţile oferă familiilor stipendii lunare pentru fiecare copil, până când acesta împlineşte optsprezece ani. Studiile nu au oferit un răspuns clar cu privire la eficacitatea acestui „bonus"; spre exemplu, nu se ştie câţi copii nu ar fi venit pe lume în Canada în lipsa lui. Se pare că populaţia canadiană are nevoie de stimulente federale şi financiare pentru a face dragoste.

Vârstnici

„Floarea vârstei” este momentul în care mulţi dintre pensionarii canadieni privesc înainte, la zilele pe care le vor petrece cufundaţi în acele activităţi la care au visat toată viaţa, dar n-au avut ocazia niciodată să le facă – în primul rând, să dea jos din cui crosele de golf.

Croşetarea ultimului pătrăţel din cuvertura pentru biserică, încheierea unui puzzle cu o mie de piese sau aşteptarea numărului ales la bingo – iată activităţile care dau acum savoare vieţii. Mai puţin vara însă, când autostrăzile spre Jasper şi Banff sunt ticsite de cupluri de bravi pensionari care le străbat în case pe roţi nou-nouţe cu suprafaţa locuibilă mai mare decât a unui apartament mediu din Paris. Atunci când nu mai sunt interesaţi să aibă propria lor casă, vârstnicii se retrag în instituţii în care vor fi îngrijiţi de profesionişti remuneraţi în acest scop.

În general, vârstnicii din Canada se bucură de un considerabil respect pentru că au muncit din greu la construirea ţării şi s-au străduit să-i păstreze libertatea – cu condiţia să nu şofeze prea lent pe banda de viteză (sau, mai grav, pe singura bandă a drumului).

Şofat

În majoritatea provinciilor canadiene, adolescenţii pot învăţa să conducă maşina (în prezenţa unui adult) încă de la vârsta de paisprezece ani, iar permisul de conducere îl pot obţine la şaisprezece ani. Acest rit de trecere este aşteptat cu nerăbdare de părinţii plictisiţi să-şi tot ducă şi aducă vlăstarele, şi determină începutul unei noi epoci în relaţia părinte–copil, epocă pe care mai toată lumea o cunoaşte ca faza „Tati, poţi să-mi împrumuţi şi mie maşina vineri seară?" Chiar şi în oraşe, transportul public este slab dezvoltat şi deloc atrăgător, astfel că până şi părinţii din marile metropole sunt bombardaţi cu solicitări de împrumutare a maşinii familiei. Desigur, majoritatea familiilor au câte două vehicule, câte unul pentru fiecare părinte, astfel că răspunsul cel mai frecvent este „Întreab-o pe mama".

Părinţii cu posibilităţi materiale le cumpără copiilor maşină chiar înainte ca aceştia să împlinească şaisprezece ani (nu există o vârstă minimă legală pentru deţinerea în proprietate a unei maşini, ci doar pentru conducerea ei), ca un stimulent, parcă, pentru a creşte mai repede. Când juniorul este înştiinţat că are voie să repare vechea rablă din fundul curţii după ce împlineşte şaisprezece ani, pentru a o folosi el, în nici două sâmbete aceasta devine mai arătoasă decât a fost vreodată în viaţa ei, cu o sumedenie de accesorii cumpărate sau recuperate şi cu o mare doză de motivaţie. Prima maşină a unui adolescent, în special în regiunile rurale, unde fiţele nu sunt în prim-plan, este uneori chiar vechea hărăbaie în care a învăţat şi tatăl lui să conducă – dacă nu cumva şi bunicul înaintea lui.

Destindere şi distracţii

Canadienii sunt maeştri în a-şi petrece timpul liber. Fiindcă de obicei mănâncă devreme, omului obişnuit îi rămân disponibile câteva seri pe săptămână. Astăzi, puţine familii canadiene zăbovesc mult la masă; majoritatea îşi rezervă în acest scop doar o jumătate de oră şi uneori mănâncă în faţa televizorului.

Copiii iau lecţii de pian, fac gimnastică, cântă într-o formaţie de jazz, iau meditaţii în particular – totul graţie eforturilor depuse de părinţi fie pentru a-şi cultiva urmaşii, fie pentru a-i mai scoate din casă. Mamele pot participa la un curs de pictură, se pot înscrie la aerobică, se pot alătura unui grup de discuţii pe teme literare sau unui comitet bisericesc, pot ajuta grupele de cercetaşi, pot merge la înot sau la cumpărături. Dacă îşi pot rupe o seară din faţa televizorului, taţii ies la o partidă de fotbal ori baseball în serile calde, sau de hochei în caz contrar, merg la sala de forţă sau navighează pe internet. Cuplurile aventuroase se înscriu la cursuri de dans sau merg în mod regulat la cinema ori la teatru. Canadienii se simt uşor pierduţi dacă nu au bine planificate principalele activităţi pentru dimineaţa, prânz şi seara în fiecare zi, iar ciorovăielile iscate în familiile care încearcă să împace patru sau mai multe astfel de planuri sunt suficient de încinse pentru a arde câteva computere de mare putere.

Malluri

Din strictă necesitate, Canada a perfecţionat centrele comerciale de tip mall. Acestea sunt nu numai locul în care se desfăşoară cea mai mare parte a activităţilor comerciale, ci şi un punct de întâlnire, un prilej de socializare şi de petrecere a timpului împreună cu prietenii. Iar ca punct focal al societăţii canadiene nu este concurat decât de magazinul de gogoşi.

Clădirile din centrul multor oraşe canadiene sunt legate între ele prin tuneluri subterane sau pasaje supraterane, care îţi permit să te plimbi confortabil şi să găseşti tot ce-ţi trebuie fără a fi nevoit să te avânţi afară. Iar graţie unor facilităţi precum starterele cu telecomandă pentru maşini şi uşile de garaj cu deschidere automată, Suzy Shoppingăreaţa îşi poate face cumpărăturile şi se poate întoarce direct în casa ei cu încălzire centrală din suburbie fără să fi pus măcar o dată piciorul afară în stradă.

West Edmonton Mall, cel mai vast templu al consumerismului din lume, echivalent ca întindere cu patruzeci şi opt de cvartale, o fi el plăcut de vizitat, dar nu e tocmai propice cumpărăturilor. Găzduieşte un patinoar, un parc acvatic acoperit, o incintă pentru bungee jumping, treizeci de săli de cinema, un hotel, o sală de bowling, un parc de distracţii cu tot cu montagne-russe, o reproducere în mărime naturală a uneia dintre corăbiile lui Cristofor Columb, *Santa Maria*, un dragon care scuipă foc, baruri, restaurante, cazinouri, reprezentanţe auto, cluburi de noapte şi unul sau două magazine. Cu atâtea surse de distracţie în jur, se prea poate ca Suzy să uite pentru ce a venit de fapt la mall.

Cele mai tari sporturi sunt cele de iarnă

Dăruiţi din abundenţă cu zăpadă, canadienii au inventat, învăţat sau perfecţionat absolut tot ce poţi face pe gheaţă, în ea, sub ea, cu ea sau în jurul ei. Copiii îşi iau sănii, boburi, tăvi sau chiar cutii de carton şi petrec ore întregi urcând dealurile, şi asta doar pentru ca să poată aluneca din nou la vale. Când se joacă, construiesc oameni de zăpadă, femei de zăpadă (nu solicitaţi detalii aici), copii de zăpadă, familii întregi din zăpadă, forturi, se bat cu bulgări de zăpadă sau fac îngeri de zăpadă trântindu-se cu faţa în sus în troiene şi dând din mâini. Pentru cei cu adevărat obsedaţi, care nu pot aştepta până la sosirea primăverii, există şi golf pe zăpadă, în care trebuie să trimiţi mingiuţe colorate în vârful unor mormane de zăpadă.

Snowmobilele, populare ca vehicule recreaţionale, sunt vitale pentru deplasările în regiunile nordice ale Canadei. Se crede că au fost inventate de Joseph-Armand Bombardier atunci când nu a avut cu ce să-şi ducă la spital copilul bolnav, şi nu au roţi, ci şenile sau tălpige, care le permit să zboare pe terenul acoperit de zăpadă cu viteze ameţitoare. Nu există canadian care să nu poată recunoaşte urmele înscărate lăsate de snowmobilul cu şenile sau şuierul caracteristic al motoarelor turate, care tulbură liniştea după-amiezilor de duminică.

Canadienii au constatat că tot ceea ce poate fi făcut pe apă poate fi făcut la fel de bine şi pe gheaţă. Există escaladă pe gheaţă (cascadele îngheţate ţin loc de gheţari şi constituie în sine o provocare), pescuitul la copcă, navigaţia pe gheaţă şi cursele de motociclete pe gheaţă, cu anvelopele prevăzute cu ţinte metalice. Punctul central al Festivalului de Iarnă care se desfăşoară anual în Quebec este o expoziţie de sculpturi în gheaţă, care atrage artişti din lumea întreagă. Jocul de curling, adus în Canada de imigranţii irlandezi, constituie o veritabilă pasiune: 94% din totalul jucătorilor la nivel mondial trăiesc aici.

Canadienii au încorporat atotprezenta materie albă chiar şi în gastronomie. În Quebec, o delicatesă apreciată este preparată turnând sirop de arţar proaspăt, fierbinte, pe zăpadă; îngheţând imediat, acesta capătă o textură interesantă, ca de caramel. Să te delectezi cu sirop de arţar şi zăpadă – ce poate fi mai canadian decât asta?!

Pe lac

Canada are un număr uriaş de lacuri (în Manitoba, spre exemplu, există câte un lac la fiecare zece locuitori). Multe familii au în proprietate o cabană sau o căsuţă de vacanţă, de obicei în imediata apropiere a unui lac.

Canadienii sunt avizi entuziaşti ai sporturilor acvatice, făcând schi nautic, windsurfing, canotaj, curse de bărci cu motor sau stând pur şi simplu şi relaxându-se pe malul lacului. S-au văzut chiar cazuri în care unii dintre ei intră în apă fără ajutorul vreunui dispozitiv mecanic, doar pentru a înota.

Activităţile acvatice nu sunt limitate la lunile de vară. Mulţi canadieni pescuiesc iarna, când au avantajul că nu le trebuie o barcă pentru a merge pe lac. Taie o copcă în gheaţă, ia-ţi un scăunel şi delectează-te câteva ore. Dacă e prea frig, poţi oricând să-ţi faci un mic şopron încălzit, care să mai taie din colţii gerului (dar, în mod ideal, să nu şi-i înfigă pe ai săi în gheaţa pe care stai).

Şi nici înotul nu iese complet din chestiune. În toiul iernii îşi face apariţia o ceată bizară – Clubul Urşilor Polari – a cărei misiune este să înoate în apele acoperite de gheaţă. După ce-şi ridică un adăpost corespunzător şi taie o gaură în gheaţă, membrii grupului se scufundă entuziaşti în apă, în vederea plăcerii de a alerga apoi prin zăpadă, înainte de a da fuga în sauna înfierbântată. Toată această activitate este considerată distractivă şi purificatoare, deşi nu e foarte clar de ce anume se purifică adepţii ei – poate de propriile lor minţi.

Tabără de vară

Un rit de trecere în viaţa adolescenţilor este reprezentat de tabăra de vară. Spre deosebire de sistemul american, în care tinerii sunt trimişi de acasă pe întreaga durată a verii, taberele canadiene au un regim de funcţionare săptămânal. Părinţii susţin cu fervoare ritualurile de maturizare pe care le asigură taberele de vară – în special posibilitatea ca ei înşişi să-şi poată lua o vacanţă singuri, fără copii (uneori o a doua lună de miere, petrecută chiar acasă).

Focuri de tabără

Un ritual nelipsit din viaţa multor canadieni, în lipsa spaţiilor corespunzătoare suficient de mari (sau a caselor în care să li se permită să-l pună în aplicare) este petrecerea cu foc de tabără de vineri seara. Un foc este aprins în mijlocul pustietăţii, suficient de mare pentru a atrage atenţia, dar nu chiar atât încât să apară persoane nedorite – poliţia, spre exemplu. Dar uneori chiar poliţia este cea care asigură cea mai eficientă publicitate pentru aceste evenimente, sosind la faţa locului cu luminile ei licăritoare: lungimea convoiului de maşini le arată celor care n-au ajuns acolo ce amploare are petrecerea de la care lipsesc.

Mâncare

Canadienii apreciază o gamă variată de mâncăruri, de la budinca Yorkshire îndrăgită de strămoşii englezi şi plăcintele cu zahăr ale locuitorilor din Quebec, la piroşti, chow mein, varză murată, drob, gnocchi, sushi şi alte delicatese ale diverselor naţionalităţi conlocuitoare. Fiecare regiune are propriul său preparat specific: somonul de Pacific în vest, vita în Alberta (şi porumbul oraşului Taber), turtele Celei Dintâi Naţiuni sau fructele în regiunea Okanagan. Codul este preferat în Newfoundland, pâinea din aluat dospit e populară în Yukon, în vreme ce insula Prince Edward este celebră pentru cartofii ei roşii. Indiferent de originile etnice, canadienii nu se sfiesc să-şi combine şi să-şi îmbine regimurile alimentare. Burgerii de elan însă sunt rezervaţi turiştilor.

În Canada, oamenii mănâncă atunci când le permite programul comun de lucru şi, cum ei încep munca mult mai devreme decât europenii, şi masa e întinsă mai devreme, orice deviere de la normă nefiind privită cu ochi buni. Consistenţa micului dejun depinde de timp şi de ocupaţie, dar în general constă cel puţin din cereale, uneori adăugându-se şi altele: ouă fierte cât trebuie, şuncă şi/sau cârnaţi, cartofi prăjiţi tăiaţi cubuleţe şi, pentru cei cu adevărat nesăţioşi, clătite cu unt şi sirop de arţar.

Prânzul începe la ora douăsprezece punct şi este de obicei o masă uşoară, cu sendvişuri (un memento al anilor de şcoală) sau orice aliment care poate fi înghiţit la repezeală în pauza de la amiază, fie că stai la o masă într-un restaurant aglomerat din centru, fie că te afli la înălţime deasupra unui lan de grâu, în cabina computerizată, prevăzută cu aer condiţionat, a unei combine uriaşe.

Principala masă a zilei este servită exact la ora şase a după-amiezii (la ferme uneori chiar la cinci) şi este formată dintr-un singur fel de mâncare, cu multe alimente ingurgitate simultan. Carne, cartofi, pâine, salată şi una sau două legume – toate pot fi îngrămădite pe farfurie în acelaşi timp.

Aproape că nu există cină în Canada care să nu includă şi cartofi sub o formă sau alta, rareori aceştia fiind înlocuiţi cu produse mai exotice, precum orezul sau tăiţeii. Canadienii dau dovadă de o creativitate sporită când vine vorba despre cartofi, care pot fi fierţi, pasaţi, copţi, prăjiţi, feliaţi, cubuleţe, raşi sau combinaţi cu apă şi făină, din care se prepară apoi găluşte (o procedură care durează ore, iar produsul final seamănă uimitor de mult la formă şi gust cu ingredientele iniţiale). Canadienii de origine norvegiană folosesc cartofii pentru a prepara un

desert de sezon numit *lefse:* un aluat din cartofi cam de consistenţa celui de clătite, cu zahăr şi scorţişoară.

Un fel de mâncare care ar putea fi considerat preparatul naţional în Quebec, *poutine*, are la bază cartofi prăjiţi stropiţi cu supă de carne, un sos special şi (cel mai important) brânză dulce. Uneori peste toate acestea se adaugă şi sos de roşii, eliminând astfel orice posibilitate de a ingera amestecul măcar cu o vagă delicateţe.

E o chestie lipicioasă

Canada este celebră pentru siropul de arţar. În regiunile estice, unde cresc cei mai mulţi arţari de zahăr, siropul constituie unul dintre principalele produse de export, la fel de preţuit în fiecare primăvară precum este vinul Beaujolais Nouveau toamna, în Franţa. Siropul de arţar este servit cu orice, de la îngheţată şi clătite la budinca de orez şi pâinea prăjită.

Este preparat din seva arţarului. În trunchiul copacului este practicat un mic orificiu, iar seva este colectată într-o găleată. Un ins inventiv a avut ideea de a pune robineţi în copaci şi pretutindeni în zona estică a Canadei poţi să te plimbi prin pădurile de arţari şi să vezi arbori uriaşi cu robineţii de sevă ieşindu-le din scoarţă. Pe măsură ce tehnica a evoluat, cei care exploatau astfel copacii s-au lenevit, iar astăzi poţi vedea deseori fixate la gura robineţilor ţevi prin care seva este transportată la clădirea de colectare.

Şoproanele de zahăr, cum sunt numite aceste clădiri, sunt cabanele pădurilor canadiene, adesea suficient de mari încât să poată găzdui reuniuni sociale, cu mese copioase, degustări de sirop de arţar, un plăcut sentiment al comuniunii, conversaţii nesfârşite, cântece, dansuri şi cupluri care se furişează la câte o plimbare în doi pe zăpadă sub lumina lunii, în mijlocul pustietăţii, şi totuşi foarte aproape de casă.

Sisteme

Infrastructură

Canada este, în esenţă, o ţară cu întindere orizontală. (Există o considerabilă profunzime verticală, dar cele două treimi nordice ale teritoriului, fiind slab dezvoltate şi subpopulate, sunt în general trecute cu vederea.) Autostrada transcanadiană este coloana vertebrală a ţării, un drum care leagă Atlanticul de Pacific şi a cărui construcţie a durat cincisprezece ani.

Două linii de cale ferată transnaţionale străbat de asemenea teritoriul canadian, împărţind adesea aceeaşi rută, însă de o parte şi de alta a văii în defileuri naturale precum cele din munţii Stâncoşi. Prima linie de cale ferată, construită în 1885, a deschis drumul către Vest pentru colonişti, căutători de aur şi ecoturişti. Spre exemplu, în Manitoba în 1881 existau 10 000 de ferme, în 1891 numărul lor crescuse la 55 000, iar în 1911 la circa 200 000.

Principala excepţie de la regula orizontalităţii este autostrada Alaska, din vest. Făcută de armata americană pentru a contribui la apărarea Alaskăi împotriva unei eventuale invazii japoneze în cursul celui de-al Doilea Război Mondial, s-a convenit că SUA vor plăti construirea ei, iar Canadei îi va reveni sarcina de a-i asigura întreţinerea. (Ah, Canada! Zece luni de iarnă şi două de reparaţii rutiere.)

Confruntarea cu zăpada

Canadienii sunt obişnuiţi să aibă zăpadă – multă zăpadă – în fiecare iarnă, şi venirea ei îi găseşte mereu pregătiţi. Nici o cantitate de precipitaţii nu reuşeşte să oprească rotiţele naţiunii canadiene. Nu e de mirare că izbucnesc în hohote sănătoase de râs când aud că doi centimetri de zăpadă au paralizat circulaţia în New York. Veşti ca aceasta îi fac pe canadieni să se simtă, temporar, superiori.

Dacă zăpada căzută este suficient de abundentă, străzile altfel liniştite vor răsuna de huruitul motoarelor turate şi de scârţâitul pneurilor patinând pe suprafeţele alunecoase. Sentimentul comunităţii este consolidat când vecinii au nevoie de ajutor reciproc şi nu rareori se întâmplă ca oamenii să-şi pună pe ei jacheta şi mănuşile fără să fi fost rugaţi, la auzul vreunui concetăţean care se luptă să-şi elibereze maşina din strânsoarea gheţii.

Când este prognozat un ger aspru, proprietarii de maşini îşi conectează un încălzitor electric la blocul motor peste noapte.

Altfel, probabil că maşina n-ar mai porni dimineaţa… şi poate chiar ar rămâne înţepenită până la primăvară.

În zilele în care străzile sunt curăţate de zăpadă, locuitorii trebuie să fie atenţi la programul maşinilor de deszăpezire. Dacă nu-ţi muţi maşina în timp util, te aşteaptă o soartă mult mai rea decât amenda sau tractarea: maşina îţi va fi, literalmente, îngropată. Şi nu numai de maşini trebuie să ai grijă. Cetăţenii din Sault St Marie sunt obligaţi prin lege să nu-şi lase copiii pe stradă când trec utilajele de deszăpezire. Au existat cazuri de ţânci care au dispărut complet în avalanşa urbană care a urmat.

Poşta canadiană

Taxa poştală este aceeaşi în toată Canada, indiferent dacă plicul este trimis la câteva numere mai jos pe aceeaşi stradă sau în celălalt capăt al ţării, autorităţile susţinând astfel semnificativ costul expedierilor în regiunile nordice sau izolate. Activitatea de preluare şi distribuire a corespondenţei într-o ţară atât de vastă, indiferent de condiţiile atmosferice, nu e deloc un mizilic. Poşta canadiană se ocupă şi de scrisorile trimise lui Moş Crăciun. Prin mâinile lucrătorilor ei trec în fiecare an peste un milion de plicuri adresate Moşului, unele având chiar şi codul lui poştal, H0H 0H0. Moşul are grijă să le răspundă tuturor (beneficiind de ajutorul benevol al unor angajaţi ai poştei), fiind atent, desigur, să evite veritabilul dezastru care ar rezulta dacă două scrisori de răspuns identice ar ajunge la doi copii din aceeaşi casă.

În sănătatea ta

Statisticile arată că speranţa de viaţă a canadienilor este de 79,1 ani. Numai locuitorii Japoniei şi cei ai Islandei se pot aştepta să trăiască mai mult.

Fiecare provincie şi teritoriu are propriul său sistem de sănătate obligatoriu, bazat pe taxele percepute de la cetăţeni, iar guvernul federal contribuie cu aşa-numitul transfer de plăţi către provincii. Reducerile de personal au fost necesare pentru a menţine costurile în limita veniturilor, iar spitalele din ţara întreagă duc lipsă de asistente medicale, dar Medicare, sistemul de asigurări medicale în care canadienii sunt înscrişi de la venirea pe lume până la părăsirea ei, are încă un nivel calitativ excepţional.

Camerele de urgenţă ale spitalelor canadiene sunt în general mai puţin aglometare decât cele din Statele Unite, fie şi numai pentru că în Canada rănirile prin împuşcare sunt evenimente lunare, nu zilnice. Excepţie face prima zi cu ninsoare, când serviciile de urgenţă sunt solicitate la maximum ca urmare a tamponărilor şi derapărilor, din cauza acelor automobilişti care au amânat prea mult trecerea la anvelopele de iarnă. În fiecare an apar cazuri serioase de degerături, uneori în rândul persoanelor fără adăpost şi câteodată printre membrii Clubului Urşilor Polari.

Educaţie

Sisteme diferite

O particularitate a sistemului educativ canadian este aceea că nu există un singur sistem, ci treisprezece. Fiecare dintre cele zece provincii şi trei teritorii are dreptul să-şi organizeze propriul său sistem educativ; este un drept consfinţit prin Constituţie.

Asta înseamnă că nu există un standard naţional în domeniu. Nu există un acord unanim privind clasa în care se trece de la şcoala elementară la cea secundară, câţi ani de şcoală sunt obligatorii, câte clase trebuie parcurse înainte de a merge la colegiu sau la universitate, sau cum se finanţează şcolile. Familiile care se mută au uneori parte de surprize neplăcute când află că fiul lor trebuie să repete clasa pe care tocmai a absolvit-o, deoarece programa acesteia nu coincide cu cea necesară pentru a trece în următorul an şcolar la noua lui şcoală.

Copiii mai mari din regiunile izolate pot fi trimişi la internat, dar această practică este din ce în ce mai puţin utilizată. În prezent, copiii din comunităţile foarte mici merg la aceeaşi şcoală de la grădiniţă până în clasa a XII-a (a XIII-a în Ontario, a XI-a în Quebec). În zonele rurale, elevii sunt duşi la cea mai apropiată şcoală cu autobuze galbene, unii dintre ei petrecând pe drum mai bine de o oră, atât la dus, cât şi la întors. Opririle sunt astfel programate încât fiecare copil să coboare în faţa casei sale. Unii nu petrec nici cinci minute făcându-şi temele acasă, fiindcă întotdeauna le termină pe drum. Faptul că trebuie să prindă autobuzul le oferă de asemenea o excelentă scuză pentru a evita să fie reţinuţi la şcoală după ore.

Odată cu apariţia computerelor, educaţia de înaltă calitate a devenit posibilă chiar şi în cele mai îndepărtate regiuni. Tot datorită lor, părinţii (de obicei aparţinând unor minorităţi religioase stricte) au posibilitatea să-şi educe copiii acasă. Se consideră că ceea ce pierd aceşti copii şcoliţi la domiciliu în privinţa deprinderilor sociale este compensat prin faptul că se evită astfel influenţele corupătoare ale societăţii contemporane şi ale educaţiei declarat laice. Şi, de asemenea, se evită riscul ca vreun elev mai mare să-i fure copilului pacheţelul cu mâncare.

Imersiune totală

Districtele şcolare nu sunt organizate doar pe criterii geografice, ci şi în funcţie de unele religioase şi lingvistice. Orice religie cu suficienţi adepţi are dreptul fundamental de a-şi educa propriii copii. Această politică este rezultatul secolelor de dezacorduri cu privire la cel mai bun sistem şi la cea mai potrivită limbă în care să se desfăşoare învăţământul. În plus, mai există şi sistemul imersiunii franceze, popular în rândul anglofonilor, prin care copiii de limbă engleză sunt trimişi la şcoli în care se învaţă şi se vorbeşte exclusiv în franceză, cu legi draconice în privinţa limbii folosite chiar şi în pauză, pe terenul de joacă. Acesta se poate suprapune pe sistemul de şcoli publice/private, fără a fi însă identic cu el. Aşa se face că în unele zone pot exista patru sisteme şcolare distincte, diferenţiate pe criterii religioase şi lingvistice: catolic francez, catolic englez, public francez şi public englez.

Şi dacă tot vi se pare că nu sunt suficiente posibilităţi de alegere, aţi putea opta pentru o şcoală particulară care vă va percepe taxe de şcolarizare (circa 5% din părinţii canadieni aleg această metodă) sau pentru şcolile publice cu programe speciale destinate elevilor supradotaţi sau cu abilităţi deosebite.

Cu atâtea tipuri de şcoli (private, publice, de imersiune, bisericeşti şi speciale) şi patru sisteme şcolare distincte în cadrul celor treisprezece departamente educative, e de mirare că elevii canadieni mai învaţă aceleaşi lucruri. Indiferent însă de sistemul ales, aproape toţi primesc educaţie în ambele limbi oficiale din Canada. Obligativitatea de a învăţa o a doua limbă este detestată de unii, care protestează susţinând că e ceva inutil şi nepractic, şi agreată de alţii, pentru care reprezintă o parte intrinsecă a identităţii lor canadiene.

De fapt, canadienilor le place să glumească spunând că, dacă un om care vorbeşte trei limbi e numit „trilingv” şi unul care vorbeşte două e „bilingv”, cum se numeşte cel care nu vorbeşte decât una? Iar răspunsul e: american.

Cu cât te apropii de Quebec, cu atât cresc calitatea şi importanţa acordată învăţării limbii franceze. Canadienii anglofoni (cei care vorbesc engleza, deşi pot fi de orice naţionalitate) se mulţumesc adesea să deprindă conjugarea câtorva verbe în franceză şi fraza *Voulez-vous coucher avec moi ce soir?* după care zic că le-a fost suficient. Şi de multe ori sunt foarte mândri de franceza pe care n-o vorbesc niciodată.

Pentru o diplomă

75% din elevii canadieni îşi continuă studiile după încheierea liceului. Colegiile sunt subvenţionate de stat şi, în consecinţă, deşi nu sunt gratuite, învăţământul în cadrul lor este mult mai ieftin decât în cele particulare – un fapt ignorat de studenţii canadieni, care protestează zgomotos ori de câte ori taxele de şcolarizare sunt majorate.

Diploma universitară a devenit aproape standardul minim necesar pentru o angajare, însă este departe de a garanta un post bun; cei care şi-au luat doctoratul în filozofie, dacă n-au prins un loc la o catedră universitară, pot fi întâlniţi prăjind chiftele la un fast-food local.

Cultură (sau lipsa ei)

Fiind un amalgam de imigranţi veniţi din toate colţurile lumii, canadienii sunt angajaţi într-un continuu efort de a pune în comun ce au ei mai bun, de a făuri ceva mai impresionant decât suma elementelor componente – un conglomerat de culturi pe care să şi-l poată însuşi, numindu-l „al lor”. Dar până atunci, toată cultura lor este importată de altundeva: pentru canadienii de limbă engleză, cultura superioară pare a fi orice provine din Europa, iar cultura pop e tot ce vine din America. Celor de limbă franceză, cultura înaintaşilor le conferă o atitudine relaxată, un fel de *joie de vivre* şi o *camaraderie* care îi pot face pe canadienii anglofoni de-a dreptul invidioşi.

În ciuda renumelui de care se bucură, instituţii precum Royal Winnipeg Ballet şi Montreal Symphony Orchestra se bazează în mare parte pe susţinerea financiară guvernamentală. Chiar şi celebra şcoală de circ din Montreal, Cirque du Soleil, are dificultăţi în a atrage suficiente fonduri din vânzarea biletelor. Pentru canadianul obişnuit, o seară de vineri ideală presupune de fapt un meci de hochei, trei prieteni şi un „doi-patru” (numele de alint al unei lăzi de bere cu douăzeci şi patru de sticle). Cultura, după părerea majorităţii canadienilor, nu e ceva aproape de inima lor, ci mai degrabă ceva ce creşte între degetele de la picioare.

Preludiu la o invazie

Ca urmare a apropierii lor fizice, cultura canadiană şi cea americană sunt iremediabil interconectate. În mintea canadienilor există o idee bine fixată, anume că tot ce e bun, de succes ori popular va fi imediat însuşit de americani. Cel mai ilustrativ exemplu în acest sens este McDonald's. Puţini ştiu că acest lanţ de restaurante a fost iniţiat de doi canadieni înainte ca Ray Kroc să-l cumpere şi să-l transforme în atotprezenta emblemă a imperialismului american. Baschetul este un sport inventat de un canadian, James Naismith. Tot canadienii au fondat studiourile Warner Bros şi au dat-o lumii pe Mary Pickford, vedeta epocii filmelor mute, supranumită apoi „iubita Americii".

Anexarea Canadei a reprezentat politica oficială a Statelor Unite vreme de o sută cincizeci de ani, până în 1923, iar de atunci dominaţia americană asupra vecinului de la nord – după părerea canadienilor, cel puţin – n-a făcut decât să-şi schimbe tactica, de la asimilarea militară la cea culturală. Continuele incursiuni culturale au accentuat atitudinea defensivă a canadienilor într-atât încât i-a determinat să ia măsuri pentru controlarea lor. În parte, ceea ce susţine cultura canadiană şi o împiedică să fie înghiţită, cumpărată sau copleşită de uriaşa piaţă americană este sistemul de legi privind conţinutul canadian, impus audiovizualului din Canada. Televiziunea (în special Canadian Broadcasting Corporation) şi radioul sunt obligate să aibă în programele difuzate un conţinut canadian de minimum 30%. Mai greu de definit este însă ce anume se înţelege cu exactitate prin „conţinut canadian". Un spectacol scris, filmat, editat şi produs în Canada, de canadieni, cu actori canadieni, pentru publicul canadian – toate acestea poate că sunt cerinţe exagerate. Pe de altă parte, o companie americană care filmează o scenă chiar lângă graniţa Canadei, în drum spre Europa, nu prea are şanse să treacă ştacheta, chiar dacă actriţa din rolul principal are un văr canadian, trei sferturi din echipa de filmare a auzit de Canada şi în scenariu apare şi un „Eh?".

Canadienii îşi exportă unele dintre cele mai mari talente în Statele Unite. Străinii sunt adesea surprinşi când află că multe celebrităţi „americane" sunt, de fapt, canadiene. Pe lângă numărul unu al jazzului, Oscar Peterson, şi cântăreţi ca Joni Mitchell, Celine Dion şi Bryan Adams, lista vedetelor de film canadiene pare copiată după cea a starurilor hollywoodiene: Donald Sutherland, Dan Aykroyd, Christopher Plummer, Raymond Burr, John Candy, Howie Mandel, Pamela

Anderson, Mike Myers, Leslie Nielsen, Jason Priestly, Keanu Reeves, Brendan Fraser, Devon Sawa, Hayden Christensen, Monty Hall, Alex Trebek, Neve Campbell, Michael J. Fox, Jim Carrey, plus două dintre personajele principale din *Star Trek:* căpitanul Kirk şi Scottie. Dacă vreţi să aflaţi cine e canadian şi cine nu, nu-i întrebaţi pe americani, fiindcă ei nu prea au habar care e diferenţa. Canadienii însă ştiu; e înscris în codul lor genetic.

Literatură

Criticii spuneau că literatura canadiană este preocupată să se autoportretizeze în chip de victimă. Tema supravieţuirii domină povestirile canadiene; există un atotprezent sentiment al adversităţii, adesea nu din partea unui individ, ci dinspre stihii. Natura, cât vezi cu ochii, este ceva ce trebuie cucerit.

Primele poeme scrise de Robert Service despre Yukon au influenţat generaţii întregi, graţie modului în care au zugrăvit Canada, pământul pe care el îl numea „numai momeală, şi virgin necuprins, şi vis". Versurile sale dinamice despre viaţa în Nordul Îndepărtat au lăsat o amprentă de neşters în mintea multor locuitori ai acestei ţări cu oameni aspri luptându-se cu condiţiile grele (şi deseori pierzând) şi cu eroi altruişti care se sacrifică pentru a salva vieţile altora.

După părerea canadienilor, poemul *David* al lui Earle Birney reprezintă echivalentul literar al statuii lui Michelangelo. Scris în pentametru strict, poemul povesteşte despre doi tineri drumeţi care se bucură de natura neîmblânzită a Canadei şi escaladează înălţimi neatinse. Punctul culminant este căderea unuia dintre ei, din cauza unei greşeli a celuilalt; tânărul nu moare, dar îşi frânge spinarea şi rămâne paralizat, pe buza unui hău adânc. Ştiind cât va dura până ce vor putea veni ajutoare şi gândindu-se la viaţa pe care o va avea dacă va supravieţui, tânărul îi cere prietenului său să-l împingă în prăpastie. Margaret Atwood observa că, acolo unde există un David, nu poate să nu fie şi un Goliat, iar în acest caz mârşavul Goliat-Natură este învingătorul. Literatura canadiană este, în sine, o altă victimă.

Din când în când, romancierii canadieni mai aduc la lumină un succes care le aduce un renume internaţional: W.O. Mitchell cu *Who Has Seen the Wind*, Robertson Davies cu *Fitft Business* şi Michael Ondaatje cu *The English Patient* sunt numai trei exemple în acest sens. Margaret Atwood a devenit celebră pentru romanul *The Handmaid's Tale*, care a fost transpus apoi pe peliculă şi ca libret de operă. Nici una dintre aceste lucrări nu a înregistrat însă succesul peren al primului roman al scriitoarei Lucy Maude Montgomery, *Ann of Green Gables*, publicat în 1908. De atunci insula Prince Edward nu duce lipsă de turişti – mai cu seamă japonezi, care vara vin roiuri-roiuri să viziteze Charlottetown.

Unii autori canadieni şi-au lăsat amprenta asupra literaturii pentru copii. *The Olden Days Coat* de Margaret Laurence şi *Jacob Two-Two Meets The Hooded Fang* de Mordecai Richler sunt cărţi îndrăgite de toţi copiii canadienilor anglofoni.

Lectura de seară include şi deja clasicul britanic *Winnie the Pooh*. Interesant este că acest nume celebru de ursuleţ a fost inspirat de un urs canadian de la grădina zoologică din Londra, botezat în amintirea oraşului Winnipeg, Manitoba.

Literatura canadiană de limbă franceză (care, pentru anglofoni, înseamnă orice literatură canadiană scrisă în franceză, în vreme ce în Quebec sintagma se referă numai la ceea ce este scris dincolo de graniţele acestei provincii, de franco-albertani, de pildă) este de asemenea preocupată de adversităţi şi de supravieţuire, în nota sa proprie însă. Literatura din Quebec a fost în mod tradiţional marcată de un sentiment al luptei pentru existenţă, nu numai împotriva elementelor naturii, ci şi a invadatorilor străini (americanii au fost respinşi în 1812), dar în politică. Aceasta a constituit o temă frecvent întâlnită după apariţia primelor lucrări ale lui Lionel Groulx, la începutul anilor 1900, până la poezia modernă a lui Paul Chamberland, care continuă să sublinieze „nevoia sălbatică de eliberare".

Alţi scriitori împing mai departe alt gen de graniţe: Marie-Claire Blais a fost o pionieră a poemului-roman, iar cea mai cunoscută lucrare a lui Roch Carrier are un titlu bilingv: *La Guerre, Yes Sir!* Cărţile dramaturgului devenit romancier Michel Tremblay sunt aproape de neînţeles pentru mulţi vorbitori excelenţi de franceză, din cauza jargonului din Quebec – *joual* – pe care îl foloseşte pentru a li se adresa cititorilor din această provincie în propriul lor stil.

Astfel, în vreme ce literatura canadiană de limbă engleză deplânge lipsa unei culturi coerente, cea din Quebec tinde s-o celebreze pe a sa. Îndrăgiţi în mod deosebit sunt cantautorii. Un astfel de *chansonnier,* Gilles Vigneault, a devenit celebru graţie cântecului *Mon pays, ce n'est pas un pays, c'est l'hiver! – Ţara mea nu este o ţară, ci e iarnă.* Sau, mai plastic spus: „Mi-e frig, deci exist."

Presă

Canada are două ziare cu circulaţie naţională, *The Globe and Mail* şi *The National Post;* ambele au tipografiile situate strategic în capete diferite ale ţării, pentru o mai bună distribuţie. Titlurile pot fi identice, dar conţinutul editorial şi publicitar este voit regional, astfel că ediţiile diferă în funcţie de locul din care cumperi ziarul; acest lucru asigură divergenţele de opinii în rândul canadienilor şi accentuează regionalismul. La ultima numărătoare existau o sută patru ziare canadiene, aproximativ 60% din ele fiind deţinute de aceeaşi companie.

Atunci când este abordată o ştire internaţională, publicaţiile canadiene includ şi o anexă în care sunt publicate reacţiile unui canadian care provine – sau ai cărui strămoşi provin – din regiunea în care s-a întâmplat evenimentul respectiv. Un articol despre tensiunile dintre India şi Pakistan va include şi comentariile ministrului de Externe al Indiei, plus replica Pakistanului, dar alături de ele se va afla şi o notă despre cât de bine se înţeleg (în veritabil stil canadian) indienii şi pakistanezii de la Centrul pentru Expatriaţii Asiatici, din oraş. Articolele pe tema situaţiei din Irak sunt însoţite de reacţia unui irakian strămutat în Canada faţă de evenimentele de „acasă". Indiferent de ţara în care se petrece ceva, ziarele au întotdeauna la îndemână părerea cuiva care provine „de acolo".

Artă

Lăsând la o parte sculpturile în steatit ale inuiţilor şi statuile totemice ale Celei Dintâi Naţiuni, arta canadiană îşi derivă în mare parte inspiraţia din natură. Pictura nu şi-a mai revenit niciodată pe deplin după apogeul din anii douăzeci, când aşa-numitul Grup al Celor Şapte a stârnit interesul lumii artistice internaţionale prin faptul că a renunţat la forma clasică a reprezentării picturale a peisajelor în favoarea unui stil energic şi subiectiv de exprimare, care la început i-a îngrozit pe critici. Contemporană cu ei, Emily Carr şi-a impus propria sa versiune de impresionism, câştigându-şi un loc în istoria artei canadiene.

Astăzi, pictori precum Colville şi Pratt îşi imortalizează impresiile din lumea naturii şi le vând atât în Canada, cât şi în afara ei. Myles McDonald, din Saskatchewan, şi-a făurit un nume pictând peisaje celeste şi definind astfel un nou gen. Peisaje terestre, marine, citadine au tot fost pictate de la începutul lumii, pretutindeni, dar numai cineva din Saskatchewan poate avea inspiraţia şi oportunitatea permanentă de a reprezenta artistic cerul.

Cinematografie

Deşi Studiourile Universal se află în proprietate canadiană, scena cinematografică din Canada reprezintă o alternativă relativ restrânsă, dar deloc neînsemnată, la cea hollywoodiană. Denys Arcand este un regizor din Quebec apreciat la nivel internaţional, care a creat nestemate precum *Jesus of Montreal* şi *The Decline of the American Empire* (un subiect drag multor canadieni). Jean-Claude Lauzon ar mai putea încă şoca societatea din Quebec cu urmările la filme precum *Un Zoo la Nuit* şi *Leolo*, dacă n-ar fi murit într-un accident aviatic, în 1997. Din păcate, regizorii şi filmele canadiene fac o impresie mai bună la Cannes decât la casele de bilete, chiar şi acasă. Excepţiile sunt James Cameron (regizorul celebrului *Titanic*) şi David Cronenburg (*Naked Lunch*), care au devenit mărci naţionale.

Multe filme americane sunt turnate în Canada, deoarece aici există unele dintre ultimele petice de natură neatinse de civilizaţie, dar şi rate de schimb valutar mai mult decât convenabile. Pentru ca oraşele canadiene să pară a fi unele americane, regizorii sunt uneori nevoiţi să mai modifice câte un mic detaliu – de pildă să presare câteva gunoaie şi să mâzgălească ceva graffiti pe decor, pentru ca atmosfera să semene mai mult cu cea de la sud de graniţă.

Obiceiuri şi tradiţii

În ţara lor multiculturală, familiile canadiene respectă numeroase tradiţii aduse din ţările de origine; o familie va celebra Yom Kippur, alta va organiza un priveghi, cele care provin din Ucraina vor aştepta până pe 6 ianuarie pentru a serba Crăciunul, iar familiile cu rădăcini daneze vor marca ziua Sfântului Hans cu focuri aprinse în seara de 23 iunie, în care vor arde o vrăjitoare (din fericire, doar o efigie).

Toţi canadienii se bucură de o serie de sărbători oficiale (plasate, convenabil, aproximativ la interval de o lună), care le oferă celor sătui de muncă o perspectivă la care să viseze. Ziua Reginei Victoria este celebrată în weekendul cel mai apropiat de 24 mai, numit în popor „Mai Doi-Patru". Deşi acest lucru reprezintă o surpriză pentru mulţi dintre vizitatori, canadienii sunt fericiţi să aibă o zi liberă în onoarea unei demult dispărutei regine britanice şi mulţi sunt de părere că ar trebui să sărbătorească astfel zilele de naştere ale tuturor monarhilor din lume.

Ziua Muncii, din septembrie, oferă familiilor o ultimă ocazie de a ieşi în natură înainte să înceapă şcoala şi de a-şi pregăti pentru iarnă cabana de vară. Ziua Rememorării, pe 11 noiembrie, este o altă ocazie de a sta acasă, dacă nu te duci la ceremonia memorială de la Royal Canadian Legion. Dar ai pierde astfel lectura celebrului poem de război *In Flanders Fields*, scris de canadianul John McCrea când activa în corpul medical al armatei, în Primul Război Mondial: „Pe câmpurile Flandrei, macii se leagănă / Printre cruci, şiruri-şiruri…"

Ziua Canadei (1 iulie), care celebrează formarea naţiunii canadiene în 1867, îi întrece pe americani prin distracţie şi focuri de artificii în toată ţara, chiar şi în Quebec, unde festivităţile sunt ceva mai potolite (deşi localnicii nu sunt chiar atât de naţionalişti încât să-şi refuze o zi liberă). În această provincie, Ziua Canadei este eclipsată de Fête Nationale (24 iunie), cunoscută înainte vreme ca Ziua Sfântului Ioan Botezătorul, când străzile din Quebec City şi Montreal sunt împodobite cu flori de crin şi freamătă de petrecăreţi veseli, ce se împleticesc de la o sindrofie la alta.

Pentru locuitorii din Quebec, 1 iulie este o zi aparte. Fiindcă aici toate contractele de închiriere expiră la sfârşitul lui iunie, data de 1 iulie a devenit Ziua Mutării. E singura zi din an în care nu poţi închiria un camion în Montreal, decât dacă l-ai rezervat încă din decembrie, şi nimeni nu ştie pe cineva cu o camionetă ori o furgonetă care să nu fie deja angajată să ajute pe cineva (ori expediată, în mod abil, din oraş). Sigur că

oamenii care se mută în casa din care pleci tu sosesc înainte să vină camionul tău, aşa că trebuie să-ţi scoţi toată mobila în curte, ca să descoperi apoi că, acolo unde te muţi, nu poţi decât să stai iar cu mobila în curte, fiindcă de data asta n-a venit camionul lor (de fapt, ei au închiriat acelaşi camion pe care l-ai tocmit tu, aşa că trebuie să-ţi dai jos mobila din el, ca s-o poată încărca ei pe a lor).

Ziua Recunoştinţei este celebrată aproximativ în acelaşi mod în care o sărbătoresc americanii, dar nu la sfârşitul lui noiembrie, ci în al doilea weekend din octombrie. Motivul ar putea fi perioada recoltei, care survine mai devreme în Canada, sau simplul fapt că pare mai raţional să laşi un anume interval de timp între curcanul de Ziua Recunoştinţei şi cel de la masa de Crăciun.

Familiile se reunesc pentru tradiţionalul festin cu curcan, garnitură, sos de afine, porumb, cartofi piure, supă de carne, pâine şi unt. La desert au de obicei plăcintă cu dovleac (frişca sau îngheţata fiind opţionale). Este un lung sfârşit de săptămână, în care canadienii îşi testează limitele extreme ale sistemului gastrointestinal, iar între rude reizbucnesc ciondănelile care mocnesc de anul trecut.

Ziua Darurilor, pe 26 decembrie, a devenit o sărbătoare universală, în care toţi canadienii au liber de la serviciu, pentru a se deda la activitatea lor preferată: cumpărăturile. Fiind instituită iniţial ca un prilej pentru ca rudele să poată schimba între ele puloverele primite de Crăciun care nu li se potrivesc, în această zi magazinele organizează promoţii uriaşe, fiecare întrecându-l pe celălalt pentru a atrage mai mulţi clienţi, în ceea ce a devenit cea mai mare zi de cumpărături din an. Unele magazine sunt atât de pline, încât refuză să schimbe produsele cumpărate anterior, pentru a se putea ocupa de clienţii care se îngrămădesc să plătească.

Guvernare

Ce zice Constituţia voastră?

Din punct de vedere tehnic, Canada este o monarhie constituţională, ceea ce înseamnă că, deşi încă se pleacă în faţa Coroanei britanice, guvernul face tot ce-l taie capul. Mai mult din respect pentru tradiţie decât din dragostea faţă de persoana în chestiune, regina apare în efigie pe moneda canadiană, în vreme ce eroii locali onorează bancnotele. Asta nu înseamnă însă că orice canadian vă va putea spune a cui figură apare pe o anume bancnotă.

Abia din 1982 Canada are o Constituţie proprie. Înainte de acest moment, orice modificări necesitau aprobarea Camerei Lorzilor din Marea Britanie şi semnătura Maiestăţii Sale. Obţinerea dreptului de a opera ei singuri modificări ar fi trebuit să fie un triumf pentru canadieni, însă în realitate acest lucru a cauzat mai multe probleme decât cele pe care le-a rezolvat. Constituţia ar fi trebuit ratificată de toate cele zece provincii, dar n-a fost: Quebecul a refuzat să semneze. Acest lucru a declanşat o criză constituţională, care nu s-a încheiat încă. Au fost făcute câteva încercări susţinute de remediere a situaţiei, însă provincia Quebec nu intră nici astăzi în cadrul constituţional naţional.

S-a sugerat că moştenirea ideală a canadienilor ar fi compusă din cultura franceză, tehnica americană şi guvernarea britanică. În locul ei însă, au primit cultura americană, tehnica britanicilor şi guvernarea franceză.

Birocraţie

Administraţia canadiană are trei niveluri: federal, provincial şi municipal. În consecinţă, votanţii sunt supuşi unui număr ameţitor de procese electorale şi aproape că se poate auzi suspinul colectiv de uşurare dacă trece un an întreg fără cine ştie ce campanie la care cetăţenii responsabili se simt obligaţi să ia parte.

Având guvernul federal cu sediul în Ottawa, zece guverne provinciale şi aproape patru mii două sute de guverne municipale (dintre care o şesime se numesc Sfântul-nu-ştiu-cum), numărul canadienilor care lucrează, direct sau indirect, pentru autorităţi se ridică la aproximativ o cincime din totalul forţei de muncă a ţării. Aparent, numai în fostele state comuniste din estul Europei aparatul funcţionăresc era mai mare decât cel din Canada, unde în 1992, 51,3% din produsul intern brut al ţării a fost cheltuit de guvern.

La nivel municipal, sunt aleşi membrii consiliului local, dar în general numai cei care participă la aceste alegeri par a fi interesaţi de ele. Cu totul altfel stă situaţia cu înfierbântatele campanii pentru posturile din cadrul comitetelor şcolare, aici miza fiind viitorul copiilor, şi deci al întregii naţiuni.

De la formularele fiscale pe care canadienii sunt obligaţi să le completeze în fiecare an şi până la investigaţiile Comisiei Regale privind vreun comportament considerat de cineva scandalos, procesul de guvernare în Canada generează munţi de hârtii – în dublu exemplar, fiindcă tot ce este publicat într-o limbă trebuie să apară musai şi în cealaltă. Bine că există suficienţi copaci!

Politică

Un cunoscut scriitor canadian, Pierre Berton, declara la un moment dat că un canadian este „cineva care ştie cum să facă dragoste într-o canoe”. Cei care se pricep confirmă faptul că a te iubi într-o canoe este o întreprindere cu deosebire dificilă, fiindcă presupune să faci valuri fără să legeni barca. Echilibrul dintre aceste două stări este echivalent cu sârma subţire pe care îi place politicii canadiene să meargă.

Vreme îndelungată, politica a fost o întrecere între elementele liberale şi cele conservatoare din societatea canadiană, guvernul alternând cu regularitate aproape perfectă între cele două partide cu aceste denumiri. Sistemul politic canadian nu este unul închis; oricine i se poate alătura sau poate forma un nou partid împreună cu câinele său. În consecinţă, a devenit posibil ca tot soiul de grupuscule să capete legitimitate prin fuzionare. Partidul Canadian al Unui Început Curat este gata să confişte toate proprietăţile particulare pentru a plăti datoria naţională, principala platformă politică a Partidului Marijuanei vizează legalizarea respectivului narcotic, iar Partidul Legii Naturale susţine diseminarea „influenţei coerenţei” prin „Zbor Yoghin colectiv”.

Cele şase zone orare din Canada au un efect interesant asupra desfăşurării alegerilor. În ziua scrutinului, câştigătorul şi-a sărbătorit deja victoria în Est, cu mult înainte ca alegătorii din Vest să-şi fi exprimat opţiunile. De aceea, înainte vreme informaţiile de ultimă oră nu erau date publicităţii; chiar dacă învingătorul era cunoscut, vestea era ţinută secretă până la închiderea tuturor urnelor, iar rezultatele erau comunicate la nivel naţional abia în cadrul emisiunii de ştiri de la ora zece seara (zece şi jumătate în Newfoundland). Însă perspectiva de a-i acţiona în justiţie pe toţi internauţii care încălcau această regulă a pus capăt interdicţiei.

Alegerile în Canada nu au o dată fixă de desfăşurare (cum are, de pildă, scrutinul prezidenţial în Statele Unite, care este organizat la fiecare patru ani în noiembrie), iar această variabilitate ţine electoratul mai bine în priză. Vom avea oare alte alegeri anul ăsta? Va fi Crăciunul pus în umbră de vreo campanie electorală?

Apărare

Faptul că au de apărat un teritoriu mai întins decât al oricărei alte ţări, cu excepţia Rusiei, înseamnă pentru canadieni că păstrarea „Nordului Adevărat Liber şi Puternic”[3] cu numai trei locuitori pe kilometrul pătrat riscă să fie aproape o imposibilitate. Din fericire, clima lucrează în avantajul lor, deoarece în cazul unei armate invadatoare venite din nord, reacţia necesară nu ar fi de natură militară, ci mai degrabă una de căutare şi salvare.

O altă parte a sistemului de apărare al Canadei este CSIS – Canadian Security Intelligence Service – un serviciu secret atât de secret, încât sunt canadieni care nu ştiu nimic despre existenţa lui.

Forţele militare canadiene sunt implicate în aproape toate operaţiunile ONU de menţinere a păcii, dar cum nu există sistem de recrutare, presiunea de a găsi suficienţi militari pentru menţinerea celor circa cincizeci de mii de trupe este mare.

Dar planul suprem de apărare a Canadei nu se bazează pe puterea forţelor sale armate terestre, aeriene şi navale, ci pe faptul că vor avea americanii grijă de orice posibilă ameninţare. Plasarea tuturor costurilor de apărare în seama vecinului este un mod economicos de abordare, prin care tu te poţi ocupa de probleme mult mai importante (cine va câştiga Cupa Stanley, de pildă), iar tinerilor tăi le rămâne mai mult timp liber să facă diverse lucruri constructive – de exemplu, să joace hochei.

Dacă yankeii le vor ataca vreodată ţara, canadienii nu vor avea prea multe căi de ieşire. Dar au un plan şi pentru o asemenea eventualitate: îi vor întâmpina frumos, ca între vecini, îi vor îmbăta criţă cu nişte bere de trei parale şi pe urmă îi vor ciomăgi cu crosele de hochei. Fiindcă asta-i o armă care, în mod cert, se găseşte în orice locuinţă canadiană.

[3] Un vers din imnul național (n.a.).

Sârguinţă şi afaceri

Să munceşti ca un castor

Canadienii îl admiră pe retrasul şi muncitorul castor, care le oferă o admirabilă lecţie privind cea mai eficientă modalitate de a face faţă iernii: construieşte-ţi o casă complexă şi călduroasă, pentru a te feri de frig. Pentru om, evoluţia nu a făcut altceva decât să-i dezvolte în suflet năzuinţa suplimentară de a avea televiziune prin satelit şi o „doi-patru" de bere.

Şi, aidoma castorului, canadienii muncesc din greu. Cei mai mulţi dintre ei descind din oameni care au decis să-şi părăsească ţara şi căminul pentru o destinaţie incertă, ademeniţi de sălbăticia neîmblânzită. Primii indivizi care au înfruntat pustietatea nu au fost, în mod sigur, savanţii şi cărturarii Europei, ci muncitori cu braţe vânjoase, iar acest lucru se vede chiar şi azi, de la atitudinile survivaliste până la etica protestantă a muncii.

Capacitatea de muncă fizică îndârjită este ilustrată de numărul semnificativ al canadienilor angajaţi în domeniile industriale primare, precum siderurgia, mineritul, exploatarea petrolieră şi prelucrarea lemnului. Peste o sută de mii de oameni lucrează în silvicultură, fie direct (tăieri de copaci), fie indirect (replantări, întreţinere, transport, administrare). Unii canadieni încă îşi mai câştigă existenţa vânând şi punând capcane, dar numărul pescarilor de pe ambele ţărmuri ale Canadei este în scădere.

Apele din zona Grand Banks sunt atât de secătuite, încât majoritatea locuitorilor din Newfoundland s-au văzut nevoiţi să-şi caute alte surse de venit. Această situaţie nefericită stârneşte hazul celorlalţi canadieni, care născocesc comparaţii isteţe de tipul: „Ce au în comun «newfies» şi spermatozoizii? Răspuns: O şansă la un milion să-şi găsească de lucru."

Înfruntarea stihiilor nu este limitată la încercaţii oameni ai spaţiilor larg deschise şi la cei care locuiesc în zone rurale izolate. Mulţi canadieni au fost angajaţi, la un moment dat, în activităţi în aer liber. Spre exemplu, pentru a-şi achita taxele de şcolarizare (subvenţionate de guvern), nu puţini sunt studenţii care obişnuiesc să-şi ia rucsacul şi să se ducă vara într-un colţ uitat de lume, pentru a planta copaci, uneori în regiuni atât de izolate, încât sunt accesibile doar cu elicopterul. Plantatorii de copaci trebuie să lucreze ziua întreagă, după micul dejun de la ora şase dimineaţa, până la ora şase seara,

oprindu-se doar atunci când este absolut necesar – pentru a se aproviziona cu alţi puieţi.

Oricât de rău arde soarele şi oricâtă sudoare îţi curge pe faţă, amestecându-se cu murdăria adunată de câteva zile, indiferent că ţânţarii sunt atât de deşi încât nici nu poţi respira fără să înghiţi doi-trei, oricât de tare curge ploaia, grindina sau chiar zăpada în miez de primăvară în munţi, în Canada nu te plângi. A te plânge e necanadian.

Comerţ în stil canadian

Canada este în sine o poveste de succes. Standardul său de viaţă este comparabil cu cele mai ridicate din lume, iar economia sa se află printre primele zece la nivel mondial. Deşi necunoscătorii o consideră doar o sursă de materii prime, Canada este în realitate un lider mondial în ramuri economice precum informatica şi prelucrarea minereului de fier.

În ultimele decenii, domeniul afacerilor în Canada a suferit o transformare. Fermele, prăvăliile şi benzinăriile mici, de familie, au fost în mare parte cumpărate de companii mari care, în unele cazuri, îi angajează pe foştii proprietari. Internetul a deschis însă calea unei noi epoci a micilor afaceri în concurenţă deschisă cu cele mari, şi multe persoane care au fost angajate ani îndelungaţi preferă acum să lucreze pe cont propriu sau să se pensioneze înainte de termen.

Unii dintre deţinătorii posturilor de conducere, care nu agreează mentalitatea de tip „trebuie să avansezi în ierarhie”, refuză orele suplimentare şi şi-au redus programul de lucru la cinci zile pe săptămână sau chiar la jumătate, pentru a petrece mai mult timp alături de persoanele cele mai importante pentru ei: membrii familiei.

Domeniul afacerilor adoptă în general o atitudine relaxată faţă de vestimentaţia şi comportamentul la locul de muncă. Vinerea, hainele de toată ziua au devenit obişnuite, iar de Halloween, angajaţii pot veni la lucru costumaţi în personajul lor favorit, cu aprobarea conducerii. De aceea, dacă vii la bancă pe 31 octombrie să negociezi un împrumut, e posibil să discuţi condiţiile de creditare cu un funcţionar cu corniţe şi coadă de drac.

Lege şi ordine

Nivelul ridicat al birocraţiei în Canada este prezent deopotrivă şi în domeniul juridic. Se estimează că există patruzeci de mii de legi (fără a include aici şi reglementările municipale) pe care cetăţenii conştiincioşi trebuie să le respecte şi a căror necunoaştere nu constituie o scuză în caz de infracţiune. Spre exemplu, în conformitate cu unele legi arhaice, copiii din Calgary trebuie să obţină mai întâi permisiunea primarului înainte de a începe o bătaie cu bulgări de zăpadă; bicicliştii din Edmonton au datoria de a semnaliza cu braţul înainte de a face o curbă, fiind obligaţi în acelaşi timp să ţină tot timpul ambele mâini pe ghidon; în Saskatoon este ilegal să încerci să prinzi peşte cu mâna, iar printre nelegiuirile din Ottawa se numără şi mâncatul îngheţatei la cornet în public, de sabat.

Dreptul canadian este bazat pe cel britanic, cu câteva modificări şi infinite variaţiuni. În Quebec, de pildă, a existat un cod de drept civil încă din 1774, iar Cele Dintâi Naţiuni au astăzi dreptul de a decide singure cine este membru al tribului lor şi cine nu; în 1969, oficialii guvernamentali le-au „ajutat” în acest proces.

Astfel, legislaţia este un hibrid creat de cele trei populaţii care au fondat Canada: britanicii, francezii şi Cele Dintâi Naţiuni. Observaţia că această structură este la fel de logică şi inteligibilă ca doctrina creştină a Treimii nu e probabil prea exagerată.

Poliţia călare

Într-un studiu realizat în unsprezece ţări occidentale industrializate, Canada se află pe primul loc în privinţa procentajului din populaţie (80%) care consideră că activitatea poliţiei este eficientă în combaterea infracţionalităţii – cu toate că se află pe antepenultimul loc când vine vorba despre numărul poliţiştilor la suta de mii de locuitori. Acest lucru se datorează în mare măsură celebrităţii de care se bucură reprezentanţii de frunte ai forţelor poliţieneşti canadiene: Royal Canadian Mounted Police (RCMP) – Poliţia călare.

Excepţie făcând Ontario şi Quebec (care au propriile lor forţe de poliţie), RCMP are datoria de a impune legea în fiecare provincie, în afara oraşelor. În interiorul acestora, poliţia locală este cea care veghează la bunul mers al lucrurilor. Această linie de demarcaţie are însă mai degrabă un caracter general decât legislativ, aşa că nu vă ajută cu nimic s-o luaţi la fugă spre oraş pentru a ieşi de sub jurisdicţia RCMP; ceilalţi vor râde mai bine la urmă, nu dumneavoastră.

Poliţia călare oferă o imagine publică de onestitate, integritate, politeţe şi justeţe ilustrativă pentru virtuţile canadiene – o imagine protejată acum de Fundaţia Poliţiei Călare prin aprobarea selectivă pentru utilizarea accesoriilor specifice (de pildă figurinele reprezentând un poliţist pe calul său), sumele strânse astfel fiind dirijate către proiecte comunitare de pe întregul teritoriu al ţării. Astfel, trebuie obţinută o permisiune specială pentru a reproduce cunoscutele uniforme roşii care, contrar impresiei lăsate de Paul Goss, vedeta din *Due South*, nu sunt purtate zi de zi, ci doar la evenimente deosebite şi atunci când este escortat un demnitar sau altul.

Atât de îndrăgit şi respectat este acest corp poliţienesc, încât s-a iscat un veritabil scandal când un cadet sikh a cerut permisiunea de a purta turban, aşa cum îi dicta religia sa, în locul pălăriei specifice. Cazul a ajuns în justiţie şi a fost dezbătut intens de toţi ziariştii şi toţi clienţii barurilor din ţară. În final, s-a ajuns la concluzia că uniforma Poliţiei călare nu poate fi considerată mai importantă decât drepturile şi libertăţile pe care purtătorii ei au jurat să le apere. Cultura canadiană a supravieţuit acestui dezastru şi soarele a continuat să apună seara, dar după unele păreri a fost cât pe-aci să n-o mai facă.

Limbă

Cele mai multe dintre contribuţiile aduse limbii engleze de către canadieni sunt derivate din cultura populaţiilor indigene, aflate acolo înainte de sosirea europenilor. Cuvinte ca „iglu”, „parka” şi „mukluk” (mocasini din piele de focă) sunt moşteniri ale inuiţilor din Nord, în vreme ce triburile de la câmpie au lăsat în urmă termeni precum „chinook” (un vânt cald de iarnă ce bate dinspre munţi), „wigwam” şi „teepee” (cort conic) sau „mocasin” şi „tobogan”, de origine algonquină. Majoritatea acestor cuvinte se referă la iarnă. Inuiţii au peste patruzeci de termeni care definesc zăpada.

Canadienii au îmbogăţit de asemenea limba engleză cu o uriaşă gamă de expresii metaforice. Unele sunt simple variaţiuni ale unor sintagme bine cunoscute; spre exemplu, în Canada nu e „mai cald ca-n iad”, ci „mai fierbinte decât pragul de la uşa unei târfe în ziua de plată”. În loc de „vorbeşte până ce-i cade calului piciorul din spate”, ei au „vorbeşte până ce sar boabele de pe ştiulete”; iar în Newfoundland, „un peşte în barcă face cât doi în apă”. Altele sunt originale. În cancelarie, învăţătorul ar putea spune despre un elev că „are mintea la fel de ascuţită ca o minge de plajă”, iar răspunsul ar putea fi: „Nu mă-ndoiesc. Soră-sa-i mai toantă ca o cutie cu peri.”

Un maistru de pe un şantier de construcţii ar putea aprecia că „Tâmplarul acela e atât de priceput, că ştie cum să repare şi noaptea, când se crapă de zi.” Iar o bătrânică prost-dispusă la o nuntă va bombăni: „De ce-o fi mireasa aşa de veselă azi? N-are nici un drept să se hlizească precum potaia unui măcelar… Fiin’că-n primul rând ginerică-i la fel de frumos precum capătul sudic al unei vaci care se uită spre nord, şi-n al doilea rând, s-a măritat de atâtea ori, că a făcut deja alergie la voal.”

Din când în când mai apare câte o situaţie care nu poate fi descrisă decât în termeni superlativi. Un fermier din Elbow, Saskatchewan, jură că „N-ai putea găsi o mână de bridge mai proastă ca asta nici dacă ai curăţa tot iadul şi ai cerne pe urmă cenuşa.” Iar un prim-ministru a exclamat la un moment dat că „Atât de uscată a fost vara asta în sudul Albertei, încât copacii au ieşit din pământ şi au plecat în căutare de câini.”

L'Academie nu se amuză

Fiind limba minorităţii în Canada, franceza a avut nevoie de susţinere pentru a nu fi complet sufocată de engleză. O lege unică în domeniu, aşa-numita *Bill 101*, stabileşte că este ilegal ca firmele exterioare ale magazinelor din Quebec să fie scrise în orice altă limbă decât franceza. Cea care veghează la buna aplicare a acestei legi este poliţia limbii, care patrulează cu asiduitate pe străzi şi pe alei în căutarea „intruşilor". Un astfel de raid efectuat la prima oră a dimineţii într-o gogoşerie franşiză s-a soldat cu confiscarea unui număr de aproximativ cincisprezece mii de pungi de hârtie inscripţionate cu sigla „Dunkin' Donuts", fiindcă nu era inclusă şi traducerea acesteia în franceză. (Ce mai conta faptul că engleza era ea însăşi dubioasă?)

Franceza canadiană a uzurpat-o pe cea vorbită de francezi. În vreme ce aceştia din urmă se mulţumesc, cel puţin la nivel colocvial, cu *le hot dog*, locuitorii din Quebec folosesc – din respect pentru *Bill 101* – cel mai franţuzesc nume posibil: *le chien chaud* („câinele fierbinte").

Unele „quebecisme" sunt traduceri directe ale expresiilor corespunzătoare din engleză. Acolo unde francezii spun *De rien* sau *Il n'y a pas de quoi* („Pentru puţin", „N-ai pentru ce"), locuitorii din Quebec traduc literal englezescul *You're welcome* şi rostesc *Bienvenu* („Eşti bine-venit"). Unele cuvinte din engleză nici măcar nu mai sunt traduse: rezidenţii Quebecului şi-au însuşit adjectivul *cute* („drăguţ", „simpatic"), schimbându-i doar ortografierea în *kioute*, şi în loc de englezescul *having fun* („a se distra"), spun *avoir du fun*. Unele cuvinte au evoluat pornind de la forma din engleză, precum *becosse*, termenul folosit în Quebec pentru privata din curte, despre care se spune că provine din sintagma *in (the) back of the house* – „în spatele casei". Pe de altă parte, îndemnul *Mush!* – prin care câinilor li se dă comanda să tragă la sanie – derivă din francezul *Marche!*

Lingviştii francezi vin în Quebec pentru a studia limba folosită azi în nordul provinciei, fiindcă este foarte apropiată de franceza pe care o vorbeau în Evul Mediu locuitorii Franţei. Dialectul din zonele rurale ale Quebecului, *joual*, diferă atât de mult de franceza în sine, încât unii îl consideră o limbă distinctă. Odinioară dispreţuit ca fiind vulgar, un indiciu al inculturii, *joual*-ul din Quebec a fost cu timpul asimilat ca o trăsătură calitativă a canadienilor francofoni, fiind astăzi un element integrant şi onorant al culturii lor.

Dar vocabularul de zi cu zi al locuitorilor Quebecului – ca să nu mai spunem de dialectul lor extrem – este ininteligibil pentru francezi; de aceea, filmele realizate în provincia canadiană şi difuzate în Franţa trebuie subtitrate în franceză. Iar dacă un francez de pe malurile Senei se întâlneşte cu o persoană din Quebec, cel mai uşor le-ar fi să se înţeleagă în engleză.

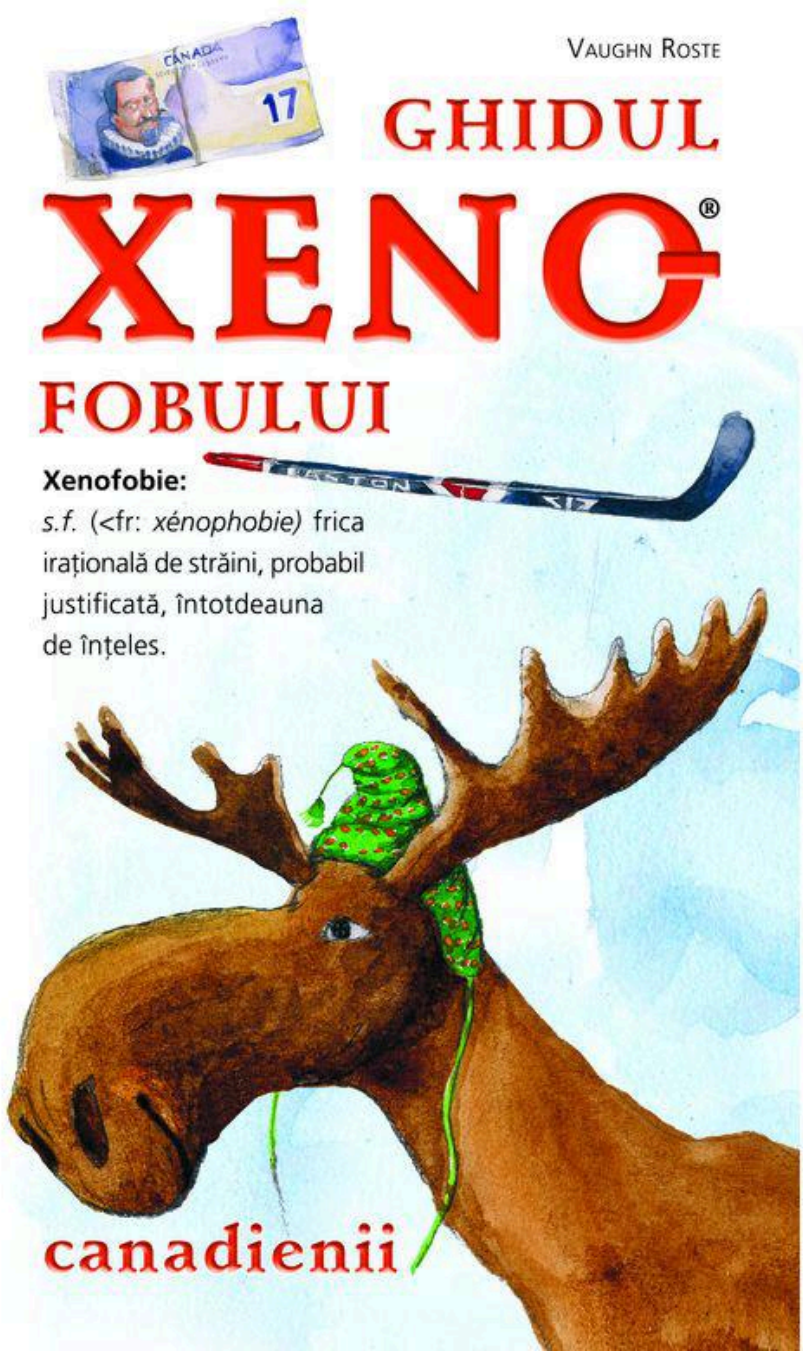
VAUGHN ROSTE
GHIDUL
XENO®
FOBULUI
Xenofobie:
s.f. (<fr: xénophobie) frica
irațională de străini, probabil
justificată, întotdeauna
de înțeles.
canadienii

Table of Contents

Naţionalism şi identitate
Caracter
Maniere şi etichetă
Obsesii
Atitudini şi valori
Viaţă de familie
Destindere şi distracţii
Mâncare
Sisteme
Educaţie
Cultură (sau lipsa ei)
Obiceiuri şi tradiţii
Guvernare
Sârguinţă şi afaceri
Lege şi ordine
Limbă

Table of Contents

Naţionalism şi identitate	6
Caracter	17
Maniere şi etichetă	23
Obsesii	26
Atitudini şi valori	29
Viaţă de familie	38
Destindere şi distracţii	41
Mâncare	47
Sisteme	50
Educaţie	54
Cultură (sau lipsa ei)	57
Obiceiuri şi tradiţii	65
Guvernare	67
Sârguinţă şi afaceri	71
Lege şi ordine	74
Limbă	76